

Lukiolaisten näkemyksiä lukiosta, digitaalisuudesta ja hyvinvoinnista

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede
Huhtikuu 2019
Katariina Hava

Ohjaaja: Katariina Salmela-Aro ja
Elina Marttinen

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta		
Tekijä - Författare - Author Katariina Hava		
Työn nimi - Arbetets titel Lukiolaisten näkemyksiä lukiosta, digitaalisuudesta ja hyvinvoinnista		
Title High school students' views on high school, digitalism and well-being		
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu / Katariina Salmela-Aro & Elina Marttinen	Aika - Datum - Month and year 4/2019	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 59 s.
<p>Tiivistelmä - Referat – Abstract</p> <p>Lukiokoulutukseen kohdistuu tällä hetkellä muutoksia liittyen oppimateriaalien ja ylioppilaskokeiden sähköistymiseen, lukiolakiin ja pääsykoeuudistukseen. Nämä muutokset vaikuttavat lukiolaisten arkeen, sillä työskentelytavat muuttuvat ja pääsykoeuudistuksen seurauksena lukiolaiset joutuvat entistä tarkemmin miettimään, miten ylioppilaskirjoitukset vaikuttavat jatko-opintomahdollisuuksiin lukion jälkeen. Tämä voi lisätä lukio-opinnoista koettuja paineita ja vaikuttaa lukiolaisten hyvinvointiin negatiivisesti. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tutkia lukiolaisten omia näkemyksiä lukiosta, digitaalisuudesta ja hyvinvoinnista ja tuoda lukiolaisten näkökulma esiin lukiota koskevaan keskusteluun.</p> <p>Aineistona tässä tutkimuksessa on käytetty Helsingin alueen lukiolaisille teetetyn Bridging the Gap -kyselyn avoimia vastauksia, joissa lukiolaiset ovat saaneet vapaasti kertoa omista ajatuksistaan liittyen lukioon, digitaalisuuteen ja hyvinvointiin. Vastaaajia avoimeen kysymykseen oli N=762. Tutkimuksessa haluttiin selvittää, minkälaisia asioita lukiolaiset halusivat kertoa näihin aiheisiin liittyen ja minkälaisia sävyjä näistä vastauksista oli tulkittavissa. Vastaukset analysoitiin tutkimalla vastauksissa esiin nousseita teemoja ja alateemoja ja vastaukset jaettiin lopulta kolmeen pääteemaan: 1) digitaalisuus, 2) hyvinvointi ja 3) lukion rakenteet. Pääteemojen lisäksi aineisto jaettiin neljääntoista tarkentavaan alateemaan. Teemoittelun jälkeen aineisto jaettiin neljään sävykategoriaan: 1) negatiivinen suhtautuminen, 2) osittain negatiivinen ja osittain positiivinen suhtautuminen, 3) positiivinen suhtautuminen ja 4) neutraali suhtautuminen. Yhden vastaajan vastauksessa saattoi olla mainintoja useista eri teemoista, joten tutkimuksessa tutkittiin eri teemoihin kuuluvien mainintojen määriä ja niiden sävyjä.</p> <p>Tulosten mukaan lukiolaisia puhuttivat eniten digitaalisuuteen liittyvät teemat kuten sähköiset ylioppilaskokeet ja sähköiset oppimateriaalit. Suurin osa tähän teemaan kuuluvista maininnoista oli sävyiltään negatiivisia. Toiseksi eniten lukiolaisia puhuttivat hyvinvointiin liittyvät teemat, kuten oma jaksaminen ja viihtyminen lukiossa. Hyvinvointiin liittyvistä maininnoista suurin osa oli myös negatiivisesti sävyttyneitä. Kolmas lukiolaisia puhuttanut teema oli lukion rakenteet, kuten pakolliset kurssit ja opetussuunnitelma. Tämän teeman maininnoista edellisten teemojen tapaan suurin osa oli negatiivisesti sävyttyneitä.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Lukio, lukiolaiset, digitaalisuus, hyvinvointi, lukiouudistus, lukio-opinnot		
Keywords High school, students, digitalism, well-being, high school reform, high school studies		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Faculty of Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Katariina Hava		
Työn nimi - Arbetets titel Lukiolaisten näkemyksiä lukiosta, digitaalisuudesta ja hyvinvoinnista		
Title High school students' views on high school, digitalism and well-being		
Oppiaine - Läroämne - Subject Educational Sciences		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Katariina Salmela-Aro & Elina Marttinen	Aika - Datum - Month and year 4/2019	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 59 p.
<p>Tiivistelmä - Referat - Abstract</p> <p>Currently there are changes happening in high school related to the electrification of study materials and matriculation exam, the high school law and the reform of entrance examination. These changes are affecting the everyday life of high school students since the ways of working are changing and because of the entrance examination reform, students have to think more closely how matriculation exam influences study opportunities after high school. This can increase the pressure experienced during high school studies and negatively affect the well-being of high school students. The aim of this thesis is to study high school students' own views on high school, digitalism and well-being and to bring the perspective of high school students to the high school discussion.</p> <p>The data used in this research is from Bridging the Gap -data and it consists of answers to open-ended question presented to Helsinki area high school students about high school, digitalism and well-being. Overall there were N=762 respondents to this open-ended question. The purpose of this research was to find out what kind of things high school students wanted to bring up in their answers and what kind of tones could be interpreted from these answers. The responses were analysed by examining the themes and sub-themes raised by the respondents and ultimately, they were divided in to three main themes: 1) digitalisation 2) well-being, and 3) high school structures. These main themes consisted of 14 sub-themes. After this, the data has been divided in to four tone categories: 1) negative 2) partially negative, partially positive, 3) positive and 4) neutral. Individual answer could include references to a number of different sub-themes, so the study looked at the amounts of mentions and tones of these different themes.</p> <p>According to the results, high school students had most mentions about digital issues like electronic exams and studies. Most of the entries in this theme were negative in tone. Secondly, high school students talked about well-being topics, like school enjoyment and general well-being. Most of these entries were also negative in tone. The third topic that high school students mentioned were high school structures, like mandatory courses and curriculum. Most of these entries were negative in tone as in previous themes.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Lukio, lukiolaiset, digitaalisuus, hyvinvointi, lukiouudistus, lukio-opinnot		
Keywords High school, students, digitalism, well-being, high school reform, high school studies		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO.....	1
2	LUKIOKOULUTUS SUOMESSA	3
2.1	Uusi lukiolaki.....	4
2.2	Ylioppilaskirjoitukset.....	5
2.3	Ylioppilaskokeen sähköistyminen.....	6
2.4	Digitalisaatio lukio-opetuksessa	7
2.5	Lukiolaisten jaksaminen ja hyvinvointi.....	9
2.5.1	Opiskelijahuolto	12
2.5.2	Opinto-ohjaus	12
2.6	Lukion maksullisuus.....	13
2.7	Hakeutuminen jatko-opintoihin	14
2.8	Muutosten vaikutus yksilöön	16
3	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	18
4	TUTKIMUSAINEISTO.....	19
5	TUTKIMUSMENETELMÄ	20
5.1	Aineiston analysointi	21
6	TUTKIMUSTULOKSET	23
6.1	Digitaalisuus	26
6.1.1	Sähköiset ylioppilaskokeet	26
6.1.2	Digitaaliset oppimateriaalit.....	27
6.1.3	Digitalisaation toteuttaminen.....	28
6.1.4	Ohjelmien ja tietokoneiden toiminta	29
6.2	Hyvinvointi	30
6.2.1	Digitaalisuuden vaikutus hyvinvointiin ja opiskelukykyyn	30
6.2.2	Yhteisöllisyys.....	31
6.2.3	Terveyspalvelut lukiossa	32
6.2.4	Viihtyminen lukiossa.....	32
6.2.5	Opintojen suorittamisen vaikutus hyvinvointiin.....	33
6.3	Lukion rakenteet	34
6.3.1	Opettajat ja opetus	34
6.3.2	Kurssien sisältö ja opetussuunnitelma	35
6.3.3	Valinnaisuus ja vapaus.....	36

6.3.4	Lukion maksullisuus	37
6.3.5	Lukio yleisesti	37
7	TULOSTEN YHTEENVETO	39
8	POHDINTA.....	41
8.1	Digitaalisuus	41
8.2	Hyvinvointi	43
8.3	Lukion rakenteet	46
8.4	Luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset.....	49
8.5	Loppusanat.....	51
9	LÄHDELUETTELO	52

1 JOHDANTO

Lukiokoulutukseen kohdistuu tällä hetkellä muutoksia, jotka vaikuttavat lukiolaisten arkeen. Työskentelytavat muuttuvat digitaalisempaan suuntaan, ylioppilaskokeet tehdään jatkossa tietokoneilla ja korkeakoulujen todistusvalintoja korostava pääsykoeuudistus laittaa lukiolaiset miettimään entistä tarkemmin mitä aineita ylioppilaskirjoituksissa kannattaisi kirjoittaa.

Digitaalisiin oppimisympäristöihin siirtymistä on perusteltu muun muassa sillä, että lukiolaisille halutaan opettaa jo lukioaikana sellaisia työskentelytapoja, joita he tulevat tarvitsemaan jatkuvasti digitaalisempaan suuntaan muuttuvassa työelämässä (Meriläinen & Piispanen, 2018). Digitaalisuus tuo mukanaan myös säästöjä lukiolaisille, sillä oppimateriaalien sähköistymisellä on opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan mahdollista alentaa lukiosta koituvia kustannuksia (Opetus- ja kulttuuriministeriö, tiedote 22.1.2018). Lukiolaisten liiton tekemän selvityksen mukaan etenkin hyvin lukiossa pärjäävät opiskelijat eivät ole näistä hyödyistä huolimatta kovinkaan innostuneita digitaalisista oppimisympäristöistä ja he tekisivät mieluummin töitä perinteisillä välineillä (Vesänen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä, 2011). Digitaaliset työvälineet, kuten tietokoneella työskentely, voivat myös vaikuttaa terveyteen, sillä päivittäinen tietokoneen äärellä istuminen voi aiheuttaa päänsärkyä ja niska- ja selkävaivoja (Alexander & Currie, 2004). Teknologian lisääntyminen opetustilanteissa voi myös aiheuttaa teknologista uupumusta, josta voi seurata teknostressiä (ks. esim. Ayyagari, 2011; Ragu-Nathan, Tarafdar, Ragu-Nathan & Tu, 2008; Salo, Pirkkalainen, Chua & Koskelainen, 2017; Wang, Shu & Tu, 2008).

Lukiolaisten hyvinvointia käsittelevissä tutkimuksissa on havaittu lukiolaisten uupumuksen ja koettujen paineiden kasvavan siirryttäessä yläasteelta lukioon (ks. esim. Salmela-Aro, 2011; Wang, Chow, Hofkens & Salmela-Aro, 2015). Uupumuksen on määritelty aiheutuvan kyynisyyden, riittämättömyyden ja sitoutumattomuuden tunteista ja uupumus voi pahimmillaan vaikuttaa lukiolaisen kykyyn suorittaa opintoja, joka voi puolestaan viivästyttää jatko-opintoihin siirtymistä (Salmela-Aro, Kiuru, Leskinen & Nurmi, 2009). Tällä hetkellä käynnissä olevat muutokset voivat lisätä näitä tunteita, sillä jatkossa ylioppilaskirjoituksilla on suurempi painoarvo jatko-opintoihin pyrittäessä.

Siirtyminen toiselta asteelta jatko-opintoihin on Suomessa OECD-maiden keskiarvoa hitaampaa (Euroopan komissio, 2017). Meneillään olevalla korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksella pyritään nopeuttamaan jatko-opintoihin siirtymistä ja tehostamaan koulutusjärjestelmää kokonaisuudessaan (Ahola, Asplund & Vanhala, 2018). Ylioppilastodistuksen rooli tulee kasvamaan korkeakoulujen lisätessä todistusvalintojen perusteella tehtäviä valintoja (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2016), mikä tarkoittaa sitä, että lukiolaisen tulisi jo ensimmäisten lukiovuosien aikana päättää mitä aineita hänen kannattaisi kirjoittaa ylioppilaskokeissa. Elokuussa 2019 voimaan tuleva uusi lukiolaki tukee tätä ajattelumallia ja pyrkii tuomaan lukiot ja korkeakoulut lähemmäs toisiaan, jolloin jatko-opiskelupaikan valitseminen helpottuisi ja korkeakoulut tulisivat jo lukio-opintojen aikana tutuiksi (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2017).

Lukion käydessä läpi muutoksia digitalisaation, uuden lukiolain ja pääsykoeuudistusten myötä, on tärkeää kuunnella lukiolaisia ja pohtia, miten nämä kaikki muutokset heihin ja heidän hyvinvointiinsa vaikuttavat. Lukiota lukiolaisten näkökulmasta on tutkittu Suomessa vähän, joten pyrin tällä tutkimuksella tuomaan esiin heidän näkökulmansa mukaan lukiota koskevaan keskusteluun. Tutkimuksessani analysoin lukiolaisten vastauksia avoimeen kysymykseen liittyen digitalisaatioon, hyvinvointiin ja lukioon yleisesti. Aineistona käytän Bridging the Gap –hankkeen aineistoa, jossa Helsingin alueen lukiolaiset ovat saaneet vapaasti kertoa näkemyksiään näistä aiheista.

2 LUKIOKOULUTUS SUOMESSA

Peruskoulun päättävä 15-16-vuotias nuori tekee tulevaisuutensa kannalta suuria ja ratkaisevia päätöksiä valitessaan opiskelujen jatkamisesta joko ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa tai lukiokoulutuksessa. Tämä peruskoulun jälkeen tehtävä koulutusvalinta on ratkaisevassa asemassa yksilön tulevaisuuden ura- ja jatko-opintomahdollisuuksien kannalta (Pulkkinen, 2014). Pulkkisen (2014) mukaan tässä iässä monet voivat olla vielä alttiita vertaispaineelle sekä opettajien ja vanhempien neuvoille. Kalalahden (2014) väitöskirjan mukaan yläkouluikäisten oppilaiden koulumenestys on edelleenkin sidoksissa perheen yhteiskunnalliseen asemaan, mikä vaikuttaa myös osaltaan siihen, minkälaisille opintopoluille he peruskoulun jälkeen päätyvät (Kalalahti, 2014, s. 64). Vuonna 2017 peruskoulun jälkeen lukioon jatkoi 53% peruskoulun päättäneistä ja toisen asteen ammatilliseen koulutukseen 41% (Tilastokeskus, 2018).

Lukiokoulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista sekä eri oppiaineiden pakollisista, syventävistä ja soveltavista kursseista ja niiden määristä päättää valtioneuvosto (Valtioneuvoston asetus 955/2002). Opetushallitus puolestaan päättää oppiaineiden tavoitteet ja keskeiset sisällöt ja opetuksen järjestäjät laativat paikalliset opetussuunnitelmat tämän ohjeistuksen perusteella (Kupiainen, Marjanen & Ouakrim-Souvio, 2018, s. 13). Lukio-opintoja ja opetusta ohjaavat noin kymmenen vuoden välein uudistettavat lukion opetussuunnitelman perusteet, joka on koulutuksen järjestäjiä velvoittava määräys, jonka ohjaamana koulutuksen järjestäjät laativat paikallisen opetussuunnitelman (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016, s. 34-35).

Suurin osa lukiolaisista suorittaa tutkintonsa loppuun kolmessa vuodessa (Kupiainen, Marjanen & Ouakrim-Souvio, 2018). Lukion opetussuunnitelman perusteiden (2015) mukaan lukion oppimäärään kuuluu 75 kurssia jotka jakautuvat valtakunnallisiin pakollisiin ja syventäviin kursseihin sekä lukiokohtaisiin soveltaviin kursseihin. Pakollisten kurssien lisäksi opiskelijoiden on suoritettava opetussuunnitelman mukaan kymmenen syventävää kurssia ja loput kurssit saa valita vapaavalintaisesti, mutta erityisen koulutustehtävän saaneiden lukioiden ja yleislukioiden on mahdollista poiketa valtakunnallisesta tuntijaosta opetusministeriön päätöksen mukaisesti (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015, Opetushallitus).

Lukiolain 1998/629 2§:n mukaan lukiokoulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kasvamista hyviksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintojen, työelämän, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lukiolain mukaan lukiokoulutuksen tulee myös tukea opiskelijoiden edellytyksiä elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen elämänsä aikana (Lukiolaki 1998/629 2§). Tämän lisäksi lukio-opetuksen tulee vastata tulevaisuuden monipuolisiin osaamistarpeisiin ja antaa lukiolaisille laajaa oppiainerajat ylittävää osaamista (Meriläinen & Piispanen, 2018). Unesco:n mukaan lukiokoulutuksen tulee myös kehittää ymmärrystä kestävästä kehityksestä mukaisesta elämästä ja omien valintojen vaikutuksista tulevaisuudelle (Calder & Clugston, 2005, s. 11).

Lukiota pyritään kehittämään vastaamaan paremmin tulevaisuuden tarpeita ja tästä syystä opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa yhteistyössä opetushallituksen kanssa Uusi lukio – uskalla kokeilla -kehittämisohjelmaa, jonka tavoitteena on kehittää lukiokoulutusta vastaamaan tulevaisuuden yhteiskunnallisen kehityksen, uusien tieto- ja taitovaatimusten sekä jatko-opiskelun ja työelämän muutosten asettamiin haasteisiin (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2017, s. 26). Kehittämisohjelmaan kuuluu myös opetushallituksen vuonna 2016 kehittämä 84 lukion Luke-kehittämisverkosto, jonka tarkoitus on kehittää lukion pedagogiikkaa, opiskeluympäristöjä ja lukion toimintakulttuuria. Lukiolaiset ovat myös mukana toteuttamassa näitä kokeiluja (Opetushallitus, Lukioiden kehittämisverkosto).

2.1 Uusi lukiolaki

Uusi lukiolaki 714/2018 tulee voimaan 1.8.2019 ja pyrkii siihen, että lukio vastaisi tulevaisuudessa entistä paremmin jatko-opintojen, tulevaisuuden työelämän ja kansainvälisyyden vaatimuksiin (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 10.7.2018). Uuden lukiolain keskeisimmäksi hyödyksi opetus- ja kulttuuriministeriö mainitsee sen, että lukio-opiskelijat saavat opinnoista jatkossa entistä vahvemman laaja-alaisen yleissivistyksen ja paremmat korkeakouluvalmiudet (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2019). Uudistuksen tarkoitus on tukea opiskelijoiden hyvinvointia ja edistää omien opinto- ja urapolkujen löytymistä ja uudella lukiolailla pyritään myös sujuvoittamaan opintojen etenemistä ja siirtymistä korkea-asteen opintoihin (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 10.7.2018).

Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteen (10.7.2018) mukaan uutta lukiolakia tukevat lukion opetussuunnitelman perusteet uudistetaan 2019—2020 aikana ja niiden mukaan

laaditut opetussuunnitelmat otetaan käyttöön asteittain opetuksessa syksyllä 2021 alkavasta koulutuksesta lähtien. Siihen asti noudatetaan nykyisiä opetussuunnitelmia (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 10.7.2018).

Uuden lukiolain myötä lukiolaisille tullaan tarjoamaan enemmän henkilökohtaista opinto-ohjausta, oppimisen tukea ja tarvittaessa erityisopetusta (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 12.4.2018). Opetusministeri Grahn-Laasosen (12.4.2018) mukaan uuden lain tavoitteena on se, ettei yhdenkään nuoren oppimispotentiaalia hukattaisi vaan oppimisen haasteisiin tarjottaisiin entistä enemmän tukea. Ylioppilaskirjoituksiin kohdistuvaa stressiä pyritään lieventämään sillä, että ylioppilaskirjoitukset voi uuden lain myötä uusia entistä useampaan kertaan (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 1.10.2018).

Tulevaisuudessa lukiossa voidaan opiskella entistä laajempia ja oppiainerajat ylittäviä opintokokonaisuuksia ja lukiolaiset halutaan tutustuttaa jo lukioaikana korkeakoulutuksen eri aloihin (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2019). Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön toivotaan helpottavan päätöksiä jatko-opintojen ja uravalinnan suhteen (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2018). Opetusalan ammattijärjestö OAJ:n mielestä uusi lukiolaki tuo mukanaan positiivisia uudistuksia kuten lisääntyvän opinto-ohjauksen ja korkeakouluyhteistyön tehostamisen. Rajatonta ylioppilaskirjoitusten uusimismahdollisuutta ei kuitenkaan pidetty toimivana ratkaisuna, sillä tämän pelätään aiheuttavan jatko-opintoihin siirtymisen viivästymistä (OAJ:n lausunto, HE 41/2018/vp, 17.4.2018).

2.2 Ylioppilaskirjoitukset

Ylioppilastutkinnolla on kaksi päätehtävää. Sen avulla selvitetään ovatko opiskelijat omaksuneet lukion opetussuunnitelman mukaiset tiedot ja taidot sekä saavuttaneet lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisen riittävän kypsyys (Lukiolaki 18 §). Tämän lisäksi ylioppilastutkinnon suorittaminen tuottaa yleisen jatko-opintokelpoisuuden korkeakouluihin ja toimii välineenä korkeakoulujen opiskelijarekrytoinneissa (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu, 2016, s. 34). Nykyisin ylioppilastutkinnon rooli ja tehtävä jatko-opintokelpoisuuden osoittimena on korostunut ja ylioppilaan tutkintoarvosanojen uskotaan olevan suoraan yhteyksissä hänen jatko-opintovalmiuksiinsa (Kupiainen, Marjanen & Ouakrim-Souvio, 2018, s. 16).

Tällä hetkellä ylioppilastutkinnon voi hajauttaa kolmelle tutkintokerralle ja hylätyn pakollisen kokeen voi uusia kahdesti kolmen vuoden sisällä, joten äärimmäisessä tilanteessa yksittäinen ylioppilas voi hajauttaa tutkintonsa jopa 4,5 vuoden ajanjaksolle (Ylioppilastutkintolaki 4§). Suurin osa ylioppilaista tyytyy kuitenkin jakamaan suorittamansa kokeet kahteen tai korkeintaan kolmeen tutkintokertaan (Kupiainen, Marjanen & Ouakrim-Souvio, 2018, s. 17). Ylioppilastutkintolain 18§ mukaan ylioppilastutkintoon kuuluu vähintään neljä koetta, johon kuuluu äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe sekä kokelaan valinnan mukaan kolme koetta, johon kuuluvat toisessa kotimaisessa kielessä, yhdessä vieraassa kielessä, matematiikassa ja reaaliaineissa järjestettävä koe. Näiden lisäksi tutkintoon osallistuva voi suorittaa ylimääräisiä kokeita (Ylioppilastutkintolaki 18§).

Ylioppilastutkinnon suosio on viime vuosina laskenut, mikä näkyy siinä, että suoritettujen ylioppilastutkintojen määrä on laskenut kymmenessä vuodessa 7 prosenttia (SVT, 2016). Tulevaisuuden keskeisiä haasteita ovat lukiokoulutuksen vetovoiman lisääminen yleissivistävänä koulutuksena ja riittävän laaja-alaisen osaamispohjan varmistaminen (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2017, s. 27).

OAJ on tehnyt lakimuutosehdotuksen, jonka mukaan lukiolainen voisi halutessaan korvata lukiodiplomilla viidennen kirjoitettavan ylioppilaskokeen (OAJ, HE 235/2018 vp). OAJ:n mukaan lukiodiplomia kehittämällä saadaan paremmin osaamista näkyväksi, kehitetään lukiolaisten yleissivistystä, tuotetaan lisääpua opiskelijavalintoihin ja tuodaan taito- ja taideaineet esiin (Laakso, OAJ, 4.2.2019).

2.3 Ylioppilaskokeen sähköistyminen

Tällä hetkellä käynnissä oleva ylioppilastutkinnon uudistus kohdentuu tieto- ja viestintäteknologian käyttöönottoon tutkinnon suorittamisessa (Ylioppilastutkintolautakunta, 2016). Tietotekniikan käyttöä ylioppilastutkinnon suorittamisessa ehdotettiin ensimmäisen kerran jo vuonna 2010, mutta varsinainen työ tutkinnon suorittamisen digitalisoimiseksi käynnistyi vuonna 2012 ja vuonna 2019 koko tutkinto suoritetaan sähköisesti (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2016).

Lakkala ja Ilomäki (2013) vertailivat tutkimuksessaan kahden lukion valmiuksia siirtyä sähköisiin ylioppilaskokeisiin ja tutkimuksessa ilmeni, että tiedon puute tulevista

kirjoituksista koettiin suureksi ongelmaksi, sillä ilman tietoa tulevista kokeista opettajien ja opiskelijoiden on vaikea arvioida minkälaista osaamista koetta varten pitäisi kehittää. Toinen keskeinen tulos oli se, että osalla opettajista ja opiskelijoista oli puutteelliset taidot tietotekniikan perusteiden hallinnassa ja osaamisessa oli suuria tasoeroja (Lakkala & Ilomäki, 2013, s. 36). Tasa-arvon kannalta on tärkeää varmistaa, että kaikilla kokeeseen osallistuvilla on yhtä hyvät taidot sähköisessä kirjoittamisessa ja ylioppilaskirjoitusten sähköistyminen edellyttääkin toiminta- ja työskentelytapojen muutosta oppitunneilla, jotta kaikilla kokeeseen osallistuvilla on tarvittava teknologiaosaaminen hallussa eikä suoritus jää kiinni teknisten taitojen puutteesta (Hurme, Nummenmaa & Lehtinen, 2013, 28).

Digitaalisten uudistusten lisäksi vuonna 2013 käynnistettiin hanke arvosanojen vertailtavuuden parantamiseksi ja myös äidinkielen koetta uudistetaan lisäämällä mukaan osio suullisen kielitaidon mittaamiseksi, joka on tulossa tutkintoon vuonna 2020 (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2016, s. 35).

2.4 Digitalisaatio lukio-opetuksessa

Sähköisten ylioppilaskirjoitusten myötä sähköisten opetusmateriaalien käyttö lukioissa on Meriläisen ja Piispasen (2018) mukaan huomattavasti lisääntynyt. Digitaalisia oppimateriaaleja voidaan käyttää perusasioiden opettelemiseen tai käsitellä uudella tavalla esimerkiksi geometrian ja 3D-mallintamisen tehtäviä ja uudet tavat havainnollistaa opittavia asioita voivat auttaa opiskelijoita hahmottamaan ne paremmin (Meriläinen & Piispanen, 2018, s. 38).

Uusien oppimismenetelmien lisäksi internetin ja digitaalisten työkalujen avulla opiskelija voi laajentaa informaation etsimistä opettajalta ja kirjoista löytyvän tiedon ulkopuolelle ja digitaalisuus mahdollistaa opiskelijoille myös uusien taitojen oppimista, kuten omien kotisivujen tai digitaalisten esitysten tekemistä (OECD, 2016). Teknologian käyttö itsessään ei kuitenkaan paranna oppimista, vaan teknologian käyttö pitää olla suunniteltu osaksi hyviä opetuskäytänteitä (ks. esim. Ekonoja 2014; OECD, 2016).

Nuoret profiloituvat usein diginatiiveiksi ja nettisukupolveksi, mikä johtaa siihen oletukseen, että kaikki nuoret olisivat lahjakkaita tietokoneen käyttäjiä ja pitäisivät tietotekniikan kanssa työskentelystä (ks. esim. Mostmans, Vleugels & Bannier 2012; Kumpulainen & Mikkola 2014; Porat, Blau & Barak 2018; Vesanen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä 2011). Näin ei kuitenkaan välttämättä ole etenkin silloin, kun

tietotekniikasta tehdään opiskeluväline (Hurme, Nummenmaa & Lehtinen, 2013). Lukiolaisten liiton selvityksessä (2011) todettiin, että lukiolaiset vaikuttavat olevan opetuksen suhteen melko konservatiivisia, mikä näkyi esimerkiksi niin, että perinteisiä opiskelumenetelmiä pidettiin toimivina ja teknologian käyttöä muun muassa koetilanteessa vierastettiin. Erityisesti hyvin lukio-opinnoissa menestyvät opiskelijat suhtautuivat digitaalisiin muutoksiin negatiivisesti (Vesanen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä, 2011, s. 7).

Opetushallituksen vuonna 2013 tekemä selvitys osoitti, että vaikka lukiolaiset käyttävät vapaa-ajallaan paljon aikaa tieto- ja viestintätekniikan parissa, sen käyttö opiskelutarkoitukseen on vähäistä (Hurme, Nummenmaa & Lehtinen, 2013). OECD:n mukaan oppilaat jotka käyttävät tietokoneita koulutehtävien tekoon kouluajan ulkopuolella kohtuullisissa määrin saavat parempia tuloksia sekä digilukutaitoa että printtitekstin lukutaitoa testaavista testeistä kuin sellaiset oppilaat, jotka eivät käytä tietokoneita lainkaan tai käyttävät niitä liikaa (OECD, 2016, s. 82). Yksi syy tietotekniikan vähäiseen käyttöön voi olla tieto- ja viestintätekniikan vähäinen käyttäminen oppitunneilla, jolloin opiskelijat eivät saa konkreettisia esimerkkejä siitä, miten sitä voisi hyödyntää myös itsenäisessä opiskelussa (Hurme, Nummenmaa & Lehtinen, 2013, s. 26).

Digitaalisuuden ja teknologian lisäämisen on toivottu tuottavan kouluissa tehokkuutta ja alentavan kustannuksia (Opetus- ja kulttuuriministeriö, tiedote 22.1.2018). OECD:n (2016) mukaan tällaista muutosta ei ole kuitenkaan tapahtunut ja sen sijaan on huomattu heikko tai jopa negatiivinen yhteys opetusteknologian käytön ja matematiikan ja äidinkielen osaamistulosten kanssa. OECD:n mukaan tuloksia voi selittää se, että koulut eivät vielä ymmärrä teknologian potentiaalia opetuksessa ja opettajien ja oppilaiden digitaaliset kyvykkyudet eivät välttämättä ole sillä tasolla jota hyvin toteutettu digitaalinen oppiminen tarvitsisi (OECD, 2016, s. 85).

Opettajien tietoteknisen osaamisen on todettu olevan vahvinta tiedonhaun ja digitaalisen kommunikaation osalta ja heikointa välinetaitojen osalta (Kaarakainen & Kaarakainen, 2018, s. 9). Heikko välineosaaminen voi aiheuttaa vaikeuksia uusien ohjelmien käyttöönotossa, jolloin opettaja voi kokea teknologiset uudistukset raskaina (Tanhua-Piironen, Viteli, Syvänen, Vuorio, Hintikka & Sairanen, 2016) ja kokea teknologiasta johtuvaa uupumusta eli teknostressiä (Salo, Pirkkalainen, Chua & Koskelainen, 2017; Wang, Shu & Tu, 2008). Viime vuosien aikana digitaalisten taitojen kehittyminen on ollut

positiivista, vaikka edelleenkin eroja on esimerkiksi naisopettajien ja miesopettajien ICT-taitotasojen välillä (Kaarakainen & Kaarakainen, 2018, s.9).

Monen asian tekeminen yhtä aikaa ja sen vaikutus oppimiseen on tullut suuremmaksi huolen aiheeksi, kun luokkahuoneessa opiskelijat ovat yhä useammin opetustilanteen aikana kännykän tai kannettavan tietokoneen äärellä. Sana, Weston ja Cepeda (2012) ovat tutkineet kannettavien tietokoneiden vaikutuksia luokkahuonetilanteessa ja havaitsivat, että tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden ymmärrys opetettavasta asiasta heikkeni, kun he tekivät useita asioita opetuksen aikana yhtä aikaa. Opetuksen seuraaminen, muistiinpanojen tekeminen sekä tietokoneella suoritettavan tehtävän tekeminen heikensi opetettavan asian ymmärrystä ja tutkimuksessa todettiin myös, että myös muiden luokkahuoneessa olevien opiskelijoiden tietokoneen käyttö ja sen seuraaminen vaikuttivat heikentävästi opittavan asian ymmärtämiseen (Sana, Weston & Cepeda, 2013, s.29). Aguilar-Roca, Williams ja O'Dowd (2012) totesivat omassa tutkimuksessaan, että tietokoneista vapaat alueet luentosalissa eivät vaikuta juurikaan opiskelijoiden suorituksiin, mutta sillä oli positiiviset vaikutukset opiskelijoiden asenteisiin koulua kohtaan ja luokkahuoneen ilmapiiriin (Aguilar-Roca, Williams & O'Dowd, 2012, s.1307).

2.5 Lukiolaisten jaksaminen ja hyvinvointi

Nuoruusaika sisältää paljon voimavaroja vaativia kehityshaasteita ja tulevaisuuden kannalta tärkeitä päätöksentekotilanteita. Tämä kaikki yhdistettynä koulusiirtymiin sekä opiskelun tuomiin paineisiin tekee lukiolaisten elämäntilanteesta haastavan, vaikka nuoruus on muuten suhteellisen terve elämänvaihe fyysisen hyvinvoinnin näkökulmasta (ks. esim. Salmela-Aro, 2011; Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2006; Wigfield, Eccles, Mac Iver, Reuman & Midgley, 1991). Tämä näkyy esimerkiksi kouluterveyskyselyn (2017) tuloksissa, joiden mukaan opiskelijat kokivat irrallisuutta luokkayhteisöstään ja yksinäisyyttä. Yhteisöllisten kokemusten puute ja kiinnittymättömyys kouluun vaikuttavat opiskelijan hyvinvointiin useilla eri tavoilla (THL, 2017). Nämä tekijät ja kaiken kaikkiaan lukiolaisten haastava elämäntilanne voivat pahimmillaan aiheuttaa lukiolaisissa uupumusta.

Suomalaisessa tutkimuksessa kouluun liittyvän uupumuksen on määritelty muodostuvan koulun asettamista vaatimuksista, kyynisyyden tunteesta, sitoutumattomuudesta koulua kohtaan ja riittämättömyyden tunteesta (Salmela-Aro, Kiuru, Leskinen & Nurmi, 2009,

s.55). Koulu-uupumus ei kuitenkaan ole vain suomalainen ilmiö, sillä sitä on tutkittu myös kansainvälisesti. Kansainvälistä tutkimusta aiheesta ovat tehneet muun muassa Malesiassa lääketieteen opiskelijoita tutkineet Yusoff, Rahim ja Yaacob (2010), Sloveniassa Silvar (2001), Turkissa Aypay (2012) ja Norjassa Murberg ja Bru (2014).

Salmela-Aron, Kiurun, Pietikäisen ja Jokelan (2008) suomalaisiin koululaisiin keskittynyt tutkimus osoitti, että negatiivinen ilmapiiri koulussa vaikutti positiivisesti koulu-uupumukseen ja koulusta saatu tuki ja positiivinen kannustus olivat puolestaan negatiivisesti yhteydessä koulu-uupumukseen. Tuloksista huomattiin lisäksi se, että tytöt ja huonomman keskiarvon oppilaat kokivat koulu-uupumusta muita oppilasryhmiä enemmän (Salmela-Aro, Kiuru, Pietikäinen & Jokela, 2008).

Wang'n, Chow'n, Hofkensin ja Salmela-Aron (2015) tutkimuksen mukaan nuorten sitoutuminen kouluun heikkeni siirryttäessä 9. luokalta lukioon ja samaan aikaan myös tyytyväisyys ja arvostus koulua kohtaan heikkeni ja uupumus lisääntyi. Tästä motivaation laskusta huolimatta, oppilaat kykenivät silti saamaan hyviä tuloksia koulussa (Wang, Chow, Hofken & Salmela-Aro, 2015, s. 62). Saman suuntaisesti FinEdu-tutkimuksessa todettiin, että suurin osa nuorista oli tyytyväisiä elämäänsä, mutta hyvinvointi kuitenkin muuttui noin kolmanneksella nuorista kouluvaiheesta toiseen siirryttäessä (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä, 2010, s. 46). Salmela-Aron (2011) mukaan siirtyminen peruskoulusta toisen asteen koulutukseen voi olla haastavaa aikaa nuorelle ja etenkin tyttöjen on tutkittu kokevan riittämättömyyden tunnetta enemmän lukiossa kuin alemmilla koulutusasteilla. Riittämättömyys lukiossa voi aiheuttaa uupumuksen oireita, mikä puolestaan vähentää kouluintoa, aiheuttaa riskin masennukselle ja voi hidastaa siirtymistä jatko-opintoihin (Salmela-Aro, 2011). Eccles ja Roeser (2009) ovat ehdottaneet, että siirtymävaiheessa tapahtuvaa motivaatiolaskua voisi selittää yksilölle soveltumattomat muutokset kouluympäristössä, jolloin muutokset siirtymävaiheen jälkeisessä koulumotivaatiossa johtuisivat ympäristötekijöistä, eivätkä pelkästään yksilöstä itsestään (Eccles & Roeser, 2009).

Tuominen-Soini, Salmela-Aro ja Niemivirta (2012) ovat esittäneet tutkimuksessaan, että oppimisorientoituneet opiskelijat kokevat vähemmän riittämättömyyden ja väsymyksen tunteita kuin suoritusorientoituneet opiskelijat ja oppimisorientoituneet opiskelijat ovat myös tyytyväisempiä omiin koulutusvalintoihinsa kuin suoritusorientoituneet opiskelijat. Näistä eroista huolimatta, sekä oppimis- että suoritusorientoituneiden opiskelijoiden todettiin olevan erittäin sitoutuneita koulunkäyntiin (Tuominen-Soini, Salmela-Aro & Niemivirta, 2012, s. 299). Eronen, Nurmi ja Salmela-Aro (1998) ovat tutkineet, että

optimistista oppimisstrategiaa käyttävät opiskelijat ovat tyytyväisiä oppimistuloksiinsa vaikka he eivät pärjää opinnoissaan yhtä hyvin kuin defenssiivis-pessimististä strategiaa käyttävät opiskelijat. Optimistista strategiaa pidettiin tutkimuksessa kuitenkin pidemmällä tähtäimellä parempana oppimisstrategiana (Eronen, Nurmi & Salmela-Aro, 1998, 174).

Lukiolaisten liiton selvityksen (2011) mukaan lukiolaiset pitävät lukio-opiskelua yleisesti varsin stressaavana ja etenkin koeviikot koetaan liian raskaina. Etenkin heikommin opinnoissaan menestyvät lukiolaiset toivoivat, että kurssien päättökokeita jaettaisiin pienempiin osiin yhden päättökokeen sijaan ja he myös toivoivat, että kokeita saisi suorittaa suullisesti (Vesänen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä, 2011, s. 31). Lukiolaisten liitto on ottanut kantaa lukio-opintojen kuormittavuuteen ja kokee nykyisen tilanteen olevan huolestuttava (Lukiolaisten liitto, 11.11.2018).

Opiskelusta aiheutuvan henkisen kuormittavuuden lisäksi myös tietokoneiden lisääntynyt käyttö tuo mukanaan hyvinvointiriskejä. Alexander ja Currie (2004) tutkivat Skotlantilaisia nuoria ja huomasivat suuren ICT-käytön olevan yhteydessä nuorten kokemuksiin päänsärkyihin ja niska- ja selkäkipuihin, jotka aiheutuivat nuorille pitkään kestävästä näytön katsomisesta, huonosta työskentelyryhdistä ja huonosta työympäristöstä. Näiden ongelmien ehkäisemiseksi he ehdottavat, että koulun henkilökuntaa koulutettaisiin ymmärtämään näitä tietokonetyöskentelystä aiheutuvia vaivoja (Alexander & Currie, 2004, s. 258-260). Punamäki, Wallenius, Nygård, Saarni ja Rimpelä (2007) ovat esittäneet, että liiallinen ICT:n käyttö voi aiheuttaa myös uniongelmia, mistä seuraa päiväsaikaan koettua väsymystä, joka vaikuttaa koulussa jaksamiseen (Punamäki, Wallenius, Nygård, Saarni & Rimpelä, 2007).

Terveystieteiden yhtenä merkittävimpänä haasteena on havaita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa opiskelijan oireiden taustalla olevat ongelmat ja yhteistyö oppilaitosten kanssa on tärkeää, koska stressin aiheuttajat liittyvät usein opiskeluun (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2006, s. 59). Nuorten fyysiseen aktiivisuuteen on pyritty vaikuttamaan esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön, opetushallituksen ja LIKES:in rahoittamilla Liikkuva koulu ja Liikkuva opiskelu hankkeilla, joiden tarkoitus on kannustaa nuoria liikkumaan enemmän ja istumaan vähemmän koulupäivien aikana. Liikkuva koulu hankkeen väliraportin mukaan vain kolmannes nuorista liikkuu riittävästi (Aira & Kämppi, 2016).

2.5.1 Opiskelijahuolto

Lukiota koskevassa lainsäädännössä käytetään käsitettä opiskelijahuolto (Lukiolaki 29a §). Opiskelijahuollolla tarkoitetaan lain mukaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3§). Koulutuksen järjestäjän tulee toimia opiskelijahuollon palveluiden järjestämisessä yhteistyössä sosiaali- ja terveys- ja muiden tarvittavien viranomaistahojen kanssa, antaa opiskelijalle tieto hänen käytettävissään olevista terveyden- ja sosiaalihuollon palveluista ja tarvittaessa ohjata opiskelija käyttämään näitä etuja ja palveluita (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2006, s. 91).

Opiskeluterveydenhuollon keskeisenä tehtävänä on opiskelijan terveyden, hyvinvoinnin ja opiskelukykyisyyden edistäminen ja vähentää altistavia ja laukaisevia riskitekijöitä sekä yksilökohtaista haavoittuvuutta (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2006, s. 88). Opiskelijahuollon varhaisen puuttumisen näkökulmasta on tärkeää, että opettajat ovat aktiivisia opiskelijahuoltoon liittyvissä asioissa (Mäenalanen, 2007). Opiskelijoihin kohdistuva terveyden edistämistoiminta vaikuttaa sekä heidän opiskeluaikaansa, että heidän tulevaan elämäänsä ja tavoitteena on, että opiskelijat kokevat terveet elämäntavat myönteisenä jokapäiväisen elämän voimavarana (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2006, s. 88).

Kaikkien opiskelijoiden kanssa työskentelevien työntekijöiden tulee edistää opiskelijoiden ja oppilaitosyhteisön hyvinvointia (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4§). Opiskelusuhteiden, niin vapaa-ajan kulttuurin, opiskeljaruokailun ja fyysisenkin opiskeluympäristön, kehittämisellä voidaan vaikuttaa opiskelijoiden terveyttä edistävän käyttäytymisen edellytyksiin (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja, 2006, s. 88).

2.5.2 Opinto-ohjaus

Lukiolakiin on kirjattu, että opiskelijoille tulee antaa opinto-ohjausta (Lukiolaki 2§). Opetushallituksen oppaan (2014) mukaan ohjaus koulussa ja oppilaitoksessa on jatkuvaa, vuorovaikutteista ja tavoitteellista toimintaa oppilaan ja opiskelijan oppimisen, kasvun ja kehityksen tueksi. Ohjauksella edistetään opiskeluvalmiuksien kehittämistä ja opintojen sujumista sekä tuetaan lasta ja nuorta elämään, koulutukseen ja uravalintoihin liittyvissä päätöksissä (Opetushallitus, 2014, s. 5). Ohjauksen tarkoituksena on myös tukea opiskelijaa lukio-opintojen eri vaiheissa ja kehittää valmiuksia tehdä koulutusta ja tulevaisuutta koskevia päätöksiä (Lukion opetussuunnitelman perusteet, 2015).

Ohjauksella on myös tärkeä rooli ammatti-identiteetin syntymisessä ja ura- ja elämänsuunnittelutaitojen muotoutumisessa (Opetushallitus, 2014, s. 5). Ohjauksella voidaan myös edistää koulutuksen yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä (Lukion opetussuunnitelman perusteet, 2015).

Korkeakoulusta syrjäytyminen voidaan nähdä ongelmalliseksi yhteiskunnan, yliopiston ja opiskelijan näkökulmasta (ks. esim. Alatupa, 2007; Rautopuro & Korhonen, 2011). Yhteiskunnallisesta näkökulmasta koulutettuja nuoria halutaan nopeasti työelämään, mikä edellyttäisi lyhyempiä tutkintoaikoja, yliopiston näkökulma asiaan on se, että hitaasti etenevät opiskelijat vievät yliopiston resursseja ja opiskelijan näkökulmasta ajateltuna koulutuksesta syrjäytyminen voi aiheuttaa elämänhallinnan ja hyvinvoinnin kannalta ongelmia (Rautopuro & Korhonen, 2011, s.15).

2.6 Lukion maksullisuus

Opetushallituksen 22.1.2018 julkaiseman verkkouutisen mukaan lukion kustannukset ovat opiskelijalle keskimäärin 2500 euroa. Tähän arvioon sisältyvät oppimateriaalimaksujen lisäksi mahdolliset koulumatkakulut, vanhojentanssit sekä opintovierailut. Opetushallituksen arvion mukaan lukion kustannuksiin ei ole tulossa merkittäviä muutoksia digitaalisten materiaalien myötä, sillä niitä ei voi hankkia käytettyinä. Lukion keskeyttämisen syy on opetushallituksen mukaan vain harvoin opintojen kustannukset, vaikka lukiolaisille teetetyn kyselyn perusteella 29% vastaajista kertoi, että heillä tai heidän perheillään on taloudellisia vaikeuksia (OPH, 22.1.2018).

Syksyllä 2018 Helsingin kaupunginvaltuusto päätti kannattaa maksuttomia oppimateriaaleja ja työvälineitä toiselle asteelle. Valtion toimista riippumatta Helsinki lähtee edistämään maksuttomuutta ja ensimmäiset toimenpiteet tavoitteen saavuttamiseksi tehdään lukukaudella 2019-2020 (Helsingin kaupunginvaltuuston päätökset, HEL 2018-002596).

Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteen (18.12.2018) mukaan opetushallitus on myöntänyt 3,1 miljoonaa euroa pilottihankkeille, joissa tarkoituksena on etsiä keinoja ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen kustannusten alentamiseksi. Lukiokoulutuksen osuus rahoituksesta on 1,1 miljoonaa euroa. Oppimateriaalien kustannuksia alentavat hankkeet toteutetaan vuoden 2019 aikana. Lukiokoulutuksen hankkeissa keskitytään erityisesti maksuttomien ja avointen digitaalisten oppimateriaalien tuottamiseen matematiikassa ja luonnontieteissä. Tarkoituksena on

myös kehittää pedagogisia ratkaisuja, joiden avulla opiskelijalle koituvia kustannuksia voitaisiin välttää. Hallitus on jo aiemmin päättänyt tukea heikommassa taloudellisessa asemassa olevia opiskelijoita oppimateriaalikustannuksissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2018).

2.7 Hakeutuminen jatko-opintoihin

Lukiolaisten liiton selvityksen mukaan 91% lukiolaisista sanoi tehneensä oikean päätökseen hakeuduttuaan lukioon ja tärkeimmäksi syyksi lukioon hakeutumiseen olivat lukion antamat jatko-opintovalmiudet (Vesänen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä, 2011, s. 9-15). Lukion jälkeen tehtävä jatko-opiskelupaikan valinta on yksi keskeisimmistä tulevaa ammattia ja koulutusuraa ennustavista valinnoista, jonka nuori tekee. Kilpailu opiskelupaikoista on kovaa ja opiskelupaikkaa ei kaikille ensimmäisellä hakukerralla myönnetä (Vasalampi, Nurmi & Salmela-Aro, 2014, s.13).

Tilastokeskuksen koulutustilastojen (2018) mukaan vuoden 2017 uusista ylioppilaista vain 28% jatkoi opintoja samana vuonna vaikka jatko-opiskelupaikkaa haki 75% ylioppilaista. Saman tilaston mukaan uudet naisylioppilaat jäivät miehiä useammin koulutuksen ulkopuolelle, ja sijoittuvat miehiä useammin ammatilliseen koulutukseen. Tilastokeskuksen mukaan niiden ylioppilaiden määrä jotka eivät jatka suoraan lukion jälkeen tutkintotavoitteista opiskelua on kasvanut aikavälillä 2007-2017 yli 10% (Tilastokeskus, 2018).

Opetus- ja kulttuuriministeriön mukaan vuodesta 2020 eteenpäin todistusvalinta ylioppilaskokeen perusteella tulee olemaan pääväylä korkeakouluopintoihin, mutta joillain aloilla soveltuvuuskokeita voidaan edelleenkin perustellusta syystä käyttää (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 1. 10. 2018). Todistusvalintojen lisääntyessä päätös jatko-opintopaikasta pitää tehdä jo lukio-opintojen ensimmäisinä vuosina, jotta ylioppilaskirjoitukset ja kurssivalinnat voi suunnata toivomalleen alalle. Tämä voi lisätä paineita etenkin niille lukiolaisille joilla on vaikeuksia miettiä mitä he lukion jälkeen tekisivät. OAJ:n (2017) mukaan korkeakouluihin tulisi voida hakea monia eri reittejä pitkin, eikä ylioppilaskoe saa muuttua sisäänpääsytestiksi. OAJ on esittänyt myös huolen siitä, että nuoret joutuvat tulevaisuudessa tekemään ratkaisevia oppiainevalintoja liian varhaisessa vaiheessa, mikä voi aiheuttaa kuormitusta opiskelijoille (OAJ, 13.2.2017).

Opiskelijavalinnassa monet korkeakoulut kiinnittävät huomiota matematiikan ja äidinkielen arvosanoihin ylioppilastodistuksessa, mutta ylioppilastutkinnon arvosanojen käyttö pääsykokeen tilalla voi kuitenkin olla ongelmallista (Kupiaisen, Marjanen & Ouakrim-Souvio, 2018). Kupiaisen, Marjasen ja Ouakrim-Souvion (2018) mukaan, yksi ylioppilastutkinnon eri kokeiden arvosanojen vertailtavuuden ongelma johtuu näihin kokeisiin valikoituvista kokelaista, joka on erilaista eri oppilaineissa. Esimerkiksi pitkän matematiikan lukijoiden keskuudessa suosituista ylioppilaskokeista on Kupiaisen ja hänen kollegoidensa (2018) mukaan keskimääräistä vaikeampi saada hyvää arvosanaa pitkän matematiikan lukijoiden keskimääräistä paremmasta koulumenestyksestä johtuen. Matematiikan kirjoitukset ovat myös suositumpia miesten keskuudessa melkein kolmasosan naisylioppilaista jättäessä matematiikan pois kokonaan tutkinnostaan, mikä asettaa naisylioppilaat huonompaan asemaan opiskelijavalinnassa ja voi jopa rajata tiettyjä koulutusaloja kokonaan pois (Kupiaisen, Marjanen & Ouakrim-Souvio, 2018).

Pursiainen, Rusanen ja Partanen (2016) ovat tutkineet Oulun yliopistoon valittujen opiskelijoiden ylioppilastutkintotaustoja ja tutkimuksen tulokset viittasivat siihen, että lukion tärkein valinta tehdään pitkän ja lyhyen matematiikan välillä. Tämä valinta määrittelee lukiolaisen mahdollisuuksia hakeutua yliopisto-opintoihin ja mahdollisia jatkokoulutusvaihtoehtoja, sillä monet korkeakoulut pisteyttävät pitkän matematiikan lyhyttä matematiikkaa korkeammalle opiskelijavalinnoissa (Pursiainen, Rusanen & Partanen, 2016, s. 21-24).

Yksi pääsykoeuudistuksen tavoitteista on nopeuttaa opintopolkuja lukiosta jatko-opintoihin, sillä Suomessa korkeakouluopinnot aloitetaan kansainvälisesti vertailtuna myöhään (Euroopan komissio, 2017). Huhtasen (2012) mukaan opiskelijoista on saatava nopeasti työvoimaa, mutta tästä herää kysymys, ovatko koulutusorganisaatiot opiskelijan oppimista varten vai opiskelijat koulutusorganisaation väline saada työvoimaa markkinoille (Huhtanen, 2012, s. 54). On kuitenkin tärkeää huomata, että Euroopan komission selvityksen (2017) mukaan, koulutuksen kesken jättäneiden määrä Suomessa on pienempi verrattuna OECD maiden keskiarvoon ja korkea-asteen suorittaneiden määrä Suomessa on OECD maiden keskiarvoa korkeampi. Suomen hyvästä koulutusjärjestelmästä kertoo myös se, että lukuaineissa, luonnontieteissä ja matematiikassa heikosti pärjääviä nuoria on Suomessa vähemmän OECD maiden keskiarvoon verrattuna ja Suomessa aikuisten osallistuminen elinikäiseen oppimiseen on huomattavasti tyypillisempää kuin OECD maissa keskimäärin (Euroopan komissio, 2017).

Opetushallituksen teettämän kyselyn (2018) mukaan lukioden henkilöstö piti tärkeänä sitä, että lukion opetussuunnitelmassa korostetaan lukion yleissivistävää tehtävää. Vastauksissa nostettiin kuitenkin esiin pelko lukion yleissivistävän tehtävän katoamisesta, sillä tulevaisuudessa lukiolaisten tavoitteet perustuvat yhä enemmän korkeakoulujen asettamiin vaatimuksiin opiskelijavalinnoissa (Opetushallitus, 2018). Lukiolaisten liiton selvityksen (2011) mukaan parhaiten motivoituneita lukio-opiskeluun olivat ne opiskelijat, joilla keskeisenä syynä lukioon hakeutumiseen oli ollut halu hankkia yleissivistystä tai jatko-opintokelpoisuus. Heillä oli myös keskimäärin paras opintomenestys lukiossa (Vesänen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä, 2011, s. 11).

2.8 Muutosten vaikutus yksilöön

Muutosten vaikutuksia yksilöön on tutkittu erityisesti organisaatioihin ja johtamiseen liittyvässä tutkimuksessa. Tällaisissa tutkimuksissa henkilöstön suhtautuminen muutokseen kuvataan usein negatiiviseksi ja muutosvastaiseksi vaikka muutoksella olisi yrityksen näkökulmasta hyviä seurauksia (ks. esim. Erwin & Garman, 2010; Oreg, 2016; Stanley, Meyer & Topolnytsky, 2005). Kouluissa tapahtuvia uudistuksia ja muutoksia on tutkittu rehtoreiden ja opetushenkilökunnan näkökulmasta (ks. esim. Heinonen, 2005; Kartovaara, 2009), mutta oppilaiden ja opiskelijoiden näkökulmaa koulumaailmassa tapahtuviin muutoksiin ei ole juurikaan tutkittu, vaikka koulussa tapahtuvat muutokset vaikuttavat myös heidän kouluarkeensa.

Muutokset tutussa ympäristössä voivat aiheuttaa muutosvastaisuutta. Yksi syy muutosvastaisuudelle on pelko siitä, että muutos aiheuttaa jonkin asian menetyksen, mutta myös tiedon puute muutoksen tarkoituksesta ja pelko siitä riittääkö oma osaaminen muutoksen jälkeisessä ympäristössä voi vaikuttaa muutosvastaisuuden syntymiseen (Kotter & Schlesinger, 2008, s.3-4). Lukiolaisten liiton selvityksen (2011) mukaan lukiolaiset kokevat tieto- ja viestintätekniisen osaamisen tärkeäksi ja teknologian käyttäminen on heille luonnollinen osa opiskelua. Perinteisten oppikirjojen korvaamista ei kuitenkaan nähdä tärkeänä ja koekäytännöissä tietokoneen käyttö tuntuu vieraalta (Vesänen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä, 2011, s. 31). Samassa selvityksessä havaittiin, että etenkin hyvin lukiossa pärjäävät opiskelijat suhtautuivat digitaalisiin muutoksiin kriittisesti. Tämä voi johtua siitä, että perinteisillä opiskelumateriaaleilla pärjänneet lukiolaiset kokevat uudet opiskelumenetelmät uhkana omalle opiskelumenestykselleen, sillä uudet menetelmät vaativat uudenlaisia oppimistekniikoita (Vesänen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä, 2011, s. 31). Tällaiset muutostilanteet

joissa yksilö joutuu arvioimaan uudelleen omat voimavaransa ja sopeutumaan uuteen tilanteeseen voivat aiheuttaa stressiä (YTHS, 2014).

Lukiossa tapahtuvat muutokset vaikuttavat lukiolaisten lisäksi myös opettajiin. Opettajien työhyvinvointitutkimuksissa opettajien hyvinvoinnin on todettu heijastuvan oppilaisiin ja opetustilanteeseen (Onnismaa, 2010, s. 25). Saman suuntaisesti Häivälän (2009) tutkimuksen mukaan opettajat kokivat huolta lukio-opiskelijaan ja lukio-opintoihin kohdistuneista muutoksista ja joidenkin muutosten pelättiin aiheuttavan syrjäytymistä etenkin heikommin pärjäävien opiskelijoiden piirissä (Häivälä, 2009, s. 130-131). Filosofian ja elämänkatsomustiedon opettajien yhdistys FETO ry:n kannanoton mukaan tiheään toteutetut uudistukset lukiossa heikentävän opettajien mahdollisuutta keskittyä opetuksen pedagogiseen kehittämiseen ja lukioihin pitäisi saada ”uudistusrumban” sijaan työrauha ja mahdollisuus keskittyä perustyöhön (FETO ry, 15.9.2018).

Opetusvälineiden muuttuminen digitaalisiksi ja opetustilanteissa lisääntynyt teknologian käyttö voi olla kuormittavaa opettajille, mikä voi aiheuttaa heissä stressiä ja heijastua opiskelijoihin. Teknologian käytöstä johtuvaa stressiä kutsutaan kirjallisuudessa teknostressiksi, joka voi syntyä muun muassa vaatimuksista opetella uutta teknologiaa, liiallisesta kanssakäymisestä teknologian kanssa ja teknologian huonosta käytettävyydestä (ks. esim. Ayyagari, 2011; Ragu-Nathan, Tarafdar, Ragu-Nathan & Tu, 2008; Salo, Pirkkalainen, Chua & Koskelainen, 2017; Wang, Shu & Tu, 2008). Mäkinie, Ahola, Syvänen, Heikkilä-Tammi ja Viteli (2017) ovat todenneet, että teknostressi vähenee osaamistason parantuessa ja sitä voi ehkäistä tukemalla opettajia laitteiden ja ohjelmistojen käytössä. Opettajat jotka saavat tukea omalta työyhteisöltään ja kokevat uudet välineet työhönsä sopiviksi eivät pode teknostressiä samassa määrin kuin teknologian kanssa kamppailevat opettajat (Mäkinie, Ahola, Syvänen, Heikkilä-Tammi & Viteli, 2017).

3 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena on analysoida ja kuvailla lukiolaisten näkemyksiä digitaalisuudesta, hyvinvoinnista ja lukio-opinnoista. Tutkimuksen aihe on tutkimuksen toteuttamishetkellä erityisen ajankohtainen, sillä lukio käy tällä hetkellä läpi uudistuksia jotka vaikuttavat lukiolaisten arkeen. Aiempaa tutkimusta lukiolaisten näkemyksistä ei juurikaan ole Lukiolaisten liiton selvitysten lisäksi, joten aihetta on tärkeä tutkia tarkemmin.

Tutkimuskysymykset tässä tutkimuksessa ovat:

1. Minkälaisia teemoja lukiolaiset nostavat esiin avoimissa vastauksissaan liittyen lukioon, digitalisaatioon ja hyvinvointiin?
2. Minkälaisia sävyjä heidän vastauksistaan on tunnistettavissa?

4 TUTKIMUSAINEISTO

Aineistona tutkimuksessa on Bridging the Gap –kyselyaineisto joka kerättiin keväällä 2018 Qualtrics kyselyllä. Kyselyyn osallistui Helsingin alueen lukion toisen vuoden opiskelijat. Kysely oli laaja ja siinä oli väittämiä liittyen opiskeluun, kouluun, hyvinvointiin sekä digitaalisiin käytäntöihin. Kevään 2018 kyselyaineisto oli osa laajempaa pitkäaikaistutkimusta ja oli jatkumo hankkeelle nimeltä Mind the Gap, jossa oppilailta on kerätty kyselyaineiston avulla tietoa vuodesta 2013 lähtien. Vastaajia kyselyyn oli N=1241. Vastaajista 55,1% oli tyttöjä ja 33,5% poikia. Loput vastaajista eivät kertoneet sukupuoltaan tai valitsivat sukupuolekseen muun sukupuolen.

Kyselyaineisto kerättiin kahdella eri tavalla. Osa aineistosta kerättiin yhteistyössä opettajien kanssa ja osa aineistosta kerättiin lähettämällä linkki opiskelijoille. Ensimmäinen osa kerättiin koulujen kanssa yhteistyössä niin, että opiskelijat vastasivat kyselyyn koulupäivän aikana ja toinen osa kerättiin lähettämällä kyselyyn linkki tekstiviestillä tai sähköpostilla niille, joita ei tavoitettu koulujen kautta. Nämä opiskelijat vastasivat omalla ajallaan kyselyyn.

Tässä tutkimuksessa käsittelemääni avoimeen kysymykseen oli vastauksia N=762.

Avoin kysymys kyselyssä oli:

”Mitä mieltä olet lukio-opinnoista? Miten lukiota tulisi mielestäsi muuttaa? Mitä mieltä olet digitaalisista ylioppilaskirjoituksista? Digitaalisista oppimateriaaleista? Miten lukio-opiskelu tukee tai ei tue hyvinvointia?”

Avoimella kysymyksellä haluttiin ohjata lukiolaisia kertomaan omia näkemyksiään digitaalisuudesta, hyvinvoinnista ja lukiosta yleensä, sillä nämä olivat tutkimuksen keskeiset teemat niiden ajankohtaisuuden vuoksi. Kyselyn väittämät ennen tässä tutkimuksessa käsiteltävää avointa kysymystä liittyivät näihin samoihin teemoihin. Opettajat eivät ole nähneet lukiolaisten vastauksia ja vastaaminen on ollut anonyymiä. Kysymykset on muotoiltu kyselyyn niin, ettei niiden perusteella voi tunnistaa yksittäisiä vastaajia.

5 TUTKIMUSMENETELMÄ

Tutkimusmenetelmän valinnassa on tärkeintä löytää sellainen menetelmä, joka sopii tutkimuksessa käytettävälle aineistolle ja tutkimuksen tarkoitukselle parhaiten. Tämän tutkimuksen aineistona oli lukiolaisten kirjoittamat avoimet vastaukset liittyen heidän näkemyksiinsä lukiosta. Käytettävä aineisto on suuri, sillä analysoitavia avoimia vastauksia on N=762. Tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli ymmärtää tutkittavaa ilmiötä, joten menetelmäksi valikoitui laadullinen analyysi, joka sopii tämän tyyppisen aineiston käsittelyyn.

Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006) mukaan laadullisen aineiston tuloksista ei voi tehdä yleistyksiä, vaan tarkoitus on lähinnä tutkia käsittelyssä olevaa ilmiötä ja muodostaa siitä pohdinnan kautta päätelmiä. Laadullisen aineiston tutkimiseen liittyy paljon kokeilua ja hakemista, eikä laadulliselle aineistolle aina löydy yksiselitteistä kaavaa, miten analysointi tulisi tehdä. Laadullisen aineiston analysointi vaatii tutkijalta omien valintojen tekemistä aineistoon liittyen, jotta aineistosta saadaan esiin tutkimukselle oleelliset asiat (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

Suuren laadullisen aineiston käsittelyssä on hyvä löytää analyysimenetelmä, joka pelkistää aineiston helposti luettavaan muotoon. Tässä tutkimuksessa on käytetty menetelmänä teemoittelua, joka kuuluu keskeisenä osana laadullisen aineiston tutkimiseen (Ryan & Bernard, 2003).

Teemoittelun avulla tutkittava aineisto voidaan pilkkoa pienempiin osiin ja järjestellä nämä osat erilaisten aihepiirien mukaiseen järjestykseen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Teemoittelun tarkoituksena on nostaa aineistosta esiin tutkimusongelmaa avaavia teemoja ja erotella kysymysten kannalta olennaisia aiheita esiin. Teemoittelussa käytetään usein myös sitaattikokoelmia tiettyihin valittuihin teemoihin liittyen, jotta aineistosta on helppo nostaa esiin esimerkkejä jokaisesta teemasta. Sitaatit tukevat tehtyjä tulkintoja ja pelkistävät aineistoa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tässä tutkimuksessa käytettävän aineiston suuren koon takia olen käyttänyt teemoittelun apuna myös aineiston koodaamista.

Taulukointi on hyvä tapa esitellä aineisto, johon laadullinen analyysi perustuu (Alasuutari, 1995), joten tuen teemoiteltua aineistoa taulukoinnilla. Taulukon tekeminen

tutkimustuloksista pelkistää tulokset yhteen näkymään ja antaa lukijalle nopeasti tiedon tutkimustuloksista.

Tämän tutkimuksen kohteena olleen aineiston käsittelyssä on ollut kolme vaihetta: 1) etsiä teemat ja alateemat käyttämällä apuna aineiston koodaamista, 2) rajata ja yhdistellä teemoja aineiston selkeyttämiseksi ja 3) esitellä aineiston löydökset helposti luettavassa taulukoidussa muodossa.

5.1 Aineiston analysointi

Aineiston käsittely aloitettiin koodaamalla se piirteidensä mukaisesti eri teemoihin. Teemoja tai ”otsikoita” muodostettiin aina sitä mukaa lisää, kun uusia teemoja nousi aineistosta esiin eikä aineistosta löytyvä piirre sopinut jo aiemmin luotuihin teemoihin. Monet aineiston vastauksista olivat pitkiä ja käsittelivät useita eri teemoja, joten tässä tutkimuksessa on tutkittu näiden vastauksissa olleiden teemojen mainintojen esiintyvyyttä. Sellaiset vastaukset, joissa puhuttiin samasta teemasta useilla eri virkkeillä, laskettiin yhdeksi maininnaksi, jotta teemoittelussa päästiin tutkimaan, kuinka monen vastaajan vastauksissa eri teemat esiintyivät. Tässä vaiheessa analyysia kaikki aineiston taustatiedot on piilotettu, jotta ne eivät vaikuttaisi aineiston tulkintaan. Nämä taustatiedot olivat sukupuoli ja koulu.

Kun kaikki vastaukset oli koodattu eri teemoihin, näitä kaikkia eri teemoja on vertailtu toisiinsa ja muodostettiin niistä aineiston luonteelle sopivat suuremmat pääteemat, joiden alle sijoitettiin aineistoa tarkemmin kuvailevat alateemat. Tämä on tapahtunut yhdistelemällä pienempiä teemoja toisiinsa ja etsimällä kaikille teemoille sopivat pääteemat. Aineistosta löytyneet teemat on esitelty kappaleessa 6 ja ne ovat nähtävillä taulukossa 1.

Avoimista vastauksista 641 vastausta on otettu mukaan tarkempaan analyysiin. Analyysin ulkopuolelle jääneet vastaukset olivat sellaisia, joita ei voinut luokitella mihinkään aineistosta muodostettuun teemaan tai vastauksesta ei voinut tulkita mihin asiaan kommentti kohdistui. Tällaiset vastaukset sisälsivät tyypillisesti pelkkiä merkkejä tai lyhyitä vastauksia kuten ”ei”, ”ok”, ”ihan jees” tai ”ne on ihan ok”. Tällaiset vastaukset eivät olleet valitsemieni tutkimuskysymysten kannalta oleellisia. Näistä teemoitelluista

641 vastauksesta 65% (N=419) oli tyttöjen vastauksia ja 33% (N=211) poikien. 2% (N=11) vastaajista oli valinnut sukupuoleksi muun sukupuolen.

Jatkoanalyysissäni olen teemoitellut vastauksien kaikki maininnat neljään sävykategoriaan: 1) positiivinen suhtautuminen, 2) osittain positiivinen ja osittain negatiivinen suhtautuminen, 3) negatiivinen suhtautuminen ja 4) neutraali suhtautuminen. Mainintojen sävyjakaumat ovat nähtävillä taulukossa 1. Teemoittelu sävykategorioihin on tapahtunut samaan tapaan teemoittelemalla sävyt eri teemoihin ja alateemoihin ja muodostamalla niistä lopuksi neljä sävyjä parhaiten kuvaavaa teemaa.

Aineiston luotettavuus on testattu antamalla aineisto teemoiteltavaksi aineistoa tuntemattomalle henkilölle ja verrattu sitten hänen tekemiään valintoja omiini. Luotettavuusprosentiksi saatiin 87%, minkä voi todeta olevan riittävä tähän tutkimukseen.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Ensimmäisen tutkimuskysymyksenäni tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia ajatuksia lukiolaiset halusivat kertoa lukioon, hyvinvointiin ja digitalisaatioon liittyen. Tutkimuskysymyksen selvittämistä varten teemoittelin aineiston vastaukset kolmeen pääteemaan: (1) *Digitaalisuus*, (2) *hyvinvointi* ja (3) *lukion rakenteet*. Jotta aineistoa voitiin kuvailla tarkemmin, muodostin vastauksista myös alateemoja, jotka sijoituivat näiden suurempien teemojen alle. Alateemat teemalle (1) *digitaalisuus* olivat: a) sähköiset ylioppilaskokeet, b) digitaaliset oppimateriaalit, c) digitalisaation toteuttaminen ja d) ohjelmien ja tietokoneiden toiminta. Teeman (2) *hyvinvointi* alle sijoituivat seuraavat alateemat: a) digitaalisuuden vaikutus hyvinvointiin ja opiskelukykyyn, b) yhteisöllisyys lukiossa, c) tarjolla olevat terveystalvelut, d) viihtyminen lukiossa ja e) opintojen suorittamisen vaikutus hyvinvointiin. Teeman (3) *lukion rakenteet* alle sijoituivat seuraavat alateemat: a) opettajat ja opetus, b) kurssien sisältö ja opetussuunnitelma, c) vapaus ja valinnaisuus d) lukion maksullisuus ja e) lukio yleisesti.

Saadakseni kaikki maininnat eri teemoista näkyville, aloin tutkia teemojen mainintojen esiintyvyyttä, sillä yhdessä vastauksessa saattoi olla mainintoja useista eri teemoista. Jos vastaaja oli kommentoinut usealla eri virkkeellä samaan teemaan kuuluvaa asiaa, tämä laskettiin yhdeksi maininnaksi. Näin päästiin tutkimaan sitä, kuinka moni vastaaja oli maininnut tutkittavan teeman. Yhteensä tutkimiani mainintoja oli N=1151. Mainintojen jakaumat eri teemojen välillä on nähtävillä taulukosta 1.

Jotta pääsin tutkimaan toista tutkimuskysymystäni liittyen siihen, minkälaisia sävyjä näistä lukiolaisten vastauksista oli havaittavissa, jaoin jatkoanalyysissäni kaikki maininnat neljään sävykategoriaan: 1) positiivinen suhtautuminen, 2) osittain positiivinen ja osittain negatiivinen suhtautuminen, 3) negatiivinen suhtautuminen ja 4) neutraali suhtautuminen. Taulukosta 1 on nähtävissä kaikkien sävyjen jakautuminen teemojen mukaan. Päätin rajata tässä tutkimuksessa sävyt neljään kategoriaan, sillä tarkoitukseni oli tutkia vastausten yleistä sävyä ja tunnelmaa. Yksityiskohtaisempi vastaussävyjen analysointi ei ollut tämän tutkimuksen kannalta keskeistä

Positiivinen suhtautuminen tarkoittaa tässä tutkimuksessa sitä, että maininnasta on voinut tulkita positiivisia sävyjä lukiolaisen mainitsemaa asiaa kohtaan. Tähän sävykategoriaan kuuluvat sellaiset tunteet kuten tyytyväisyys, ilo, onnistuminen, innostus, kiinnostus ja toiveikkuus. Osittain positiivinen ja osittain negatiivinen sävy pitää

tässä tutkimuksessa sisällään sellaisia mainintoja, joissa lukiolainen näkee mainitsemassaan asiassa jotain hyvää mutta myös jotain huonoa tai parantamisen varaa. Negatiivinen suhtautuminen pitää tässä tutkimuksessa sisällään sellaisia mainintoja, joista voidaan tulkita negatiivisen sävyn vastauksessa mainittua asiaa kohtaan. Tähän sävykategoriaan kuuluvat sellaiset tunteet kuten pettymys, viha, tyytymättömyys, turhautuneisuus, epäonnistuminen ja väsymys. Neutraali suhtautuminen sisältää tässä tutkimuksessa sellaisia mainintoja, jotka olivat sävyltään neutraaleja eikä niistä voinut suoraan tulkita vastaajan tunnetilaa mainitsemaan asiaa kohtaan.

.

Taulukko 1. Lukiolaisten suhtautuminen tutkimuksessa esiin nousseisiin teemoihin.

	Koko aineisto		Negatiivinen suhtautuminen		Osittain negatiivinen, osittain positiivinen suhtautuminen		Positiivinen suhtautuminen		Neutraali suhtautuminen	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Digitaalisuus										
Sähköiset ylioppilaskokeet	214	100%	85	40%	64	30%	41	19%	24	11%
Digitaaliset oppimateriaalit	135	100%	93	69%	10	7%	30	22%	2	1%
Digitalisaation toteuttaminen	71	100%	40	56%	5	7%	23	32%	3	4%
Ohjelmien ja tietokoneiden toiminta	18	100%	16	89%	0	0%	0	0%	2	11%
Yhteensä	438	38%	234	53%	79	18%	94	21%	31	7%
Hyvinvointi										
Digitaalisuuden vaikutus hyvinvointiin ja opiskelukykyyn	93	100%	86	92%	6	6%	1	1%	0	0%
Yhteisöllisyys	20	100%	5	25%	1	5%	11	55%	3	15%
Tarjolla olevat terveyspalvelut	12	100%	4	33%	1	8%	6	50%	1	8%
Viihtyminen	75	100%	10	13%	9	12%	55	73%	1	1%
Opintojen suorittamisen vaikutus hyvinvointiin	172	100%	117	68%	37	22%	17	10%	1	1%
Yhteensä	374	32%	222	59%	54	14%	90	24%	6	2%
Lukion rakenteet										
Opettajat ja opetus	85	100%	75	88%	2	2%	3	4%	5	6%
Kurssien sisältö ja opetussuunnitelma	101	100%	54	53%	3	3%	34	34%	10	10%
Valinnaisuus ja vapaus	53	100%	44	83%	0	0%	8	15%	1	2%
Lukion maksullisuus	54	100%	54	100%	0	0%	0	0%	0	0%
Lukio yleisesti	46	100%	9	20%	2	4%	35	76%	2	4%
Yhteensä	339	30%	236	70%	7	2%	79	23%	18	5%
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Koko aineisto	1151	100%	692	60%	140	12%	264	30%	55	5%

Seuraavaksi esittelen kaikki aineistosta muodostetut pääteemat ja niiden alateemat. Esittelen myös kaikkiin eri teemoihin kuuluvia tyypillisiä esimerkkivastauksia ja mainitsemalla myös, miten nämä maininnat jakautuivat muodostamiini eri sävykategorioihin.

6.1 Digitaalisuus

Teemassa *digitaalisuus* oli yhteensä 438 mainintaa. Tämä oli 38% koko aineiston maininnoista (N=1151). Negatiivisesti sävyttyneitä mainintoja teemassa oli 53% (N=234), osittain negatiivisia ja osittain positiivisia mainintoja oli 18% (N=79), positiivisia mainintoja oli 21% (N=94) ja neutraaleja mainintoja oli 7% (N=31). Alateemat teemalle *digitaalisuus* olivat: a) sähköiset ylioppilaskokeet, b) digitaaliset oppimateriaalit, c) digitalisaation toteuttaminen ja d) ohjelmien ja tietokoneiden toiminta.

6.1.1 Sähköiset ylioppilaskokeet

Alateemassa ”Sähköiset ylioppilaskokeet” oli mainintoja 214. Tähän alateemaan on otettu mukaan sellaiset maininnat, jotka liittyvät sähköisiin ylioppilaskokeisiin. Maininnoista 40% (N=85) oli sävyltään negatiivisia. Nämä negatiiviset maininnat liittyivät siihen, ettei sähköisiä ylioppilaskirjoituksia pidetty hyvänä uudistuksena:

”En pidä yhtään digitaalisista ylioppilaskokeista tai oppimateriaaleista.”

”Digitaalisista ylioppilaskirjoituksista en pidä ajatuksena ollenkaan ja jos vain olisi mahdollista, niin en suorittaisi niitä digitaalisesti.”

Toiseksi eniten oli sellaisia mainintoja jotka olivat osittain positiivisia ja osittain negatiivisia, näitä mainintoja oli 30% (N=64) kaikista tämän alateeman maininnoista. Suurin osa näistä maininnoista liittyi siihen, että sähköiset ylioppilaskokeet olivat hyvä uudistus joidenkin aineiden kohdalla, mutta kaikkiin aineisiin ei niiden koettu sopivan:

”Mielestäni sähköiset ylioppilaskirjoitukset eivät ole hyvä asia kaikissa aineissa. Esimerkiksi matematiikassa.”

"Digitaaliset ylioppilaskirjoitukset ovat hyvä parannus, mutta kaikkiin aineisiin se ei mielestäni ole tarpeellinen."

Positiivisia mainintoja tässä alateemassa oli 19% (N=41). Näissä maininnoissa korostui tyytyväisyys sähköisten ylioppilaskirjoitusten tuomaan tehokkuuteen ja nopeampaan tekstinkäsittelyyn:

"Digitaaliset ylioppilaskirjoitukset nopeuttavat kirjoittamista ja helpottavat aineistojen tutkimista, joten tässä digitalisoituminen toimii hyvin."

"Digitaaliset kirjoitukset ja oppimateriaalit mielestäni nopeuttavat ja helpottavat asioiden aikaaan saamista"

Neutraaleja mainintoja tässä alateemassa oli 11% (N=24). Neutraaleissa vastauksissa sähköiset ylioppilaskirjoitukset puhuttivat, vaikka omaa kokemusta niistä ei vielä olisi ollut:

"Digitaaliset ylioppilaskirjoitukset voivat olla hyvät. omaa kokemusta ei ole."

"Lukiossa voisi muuttaa pakollisia kursseja vähemmäksi, jotta voisi keskittyä enemmän kirjoitettaviin aineisiin."

6.1.2 Digitaaliset oppimateriaalit

Alateemassa "Digitaaliset oppimateriaalit" oli mainintoja 135. Tähän alateemaan kuuluivat sellaiset maininnat, joissa kommentoitiin digitaalisia oppimateriaaleja tai vertailtiin niitä vastaaviin paperisiin versioihin. Tässä alateemassa oli eniten sävyltään negatiivisia mainintoja. Näitä oli 69% (N=93) kaikista maininnoista. Negatiiviset maininnat liittyivät pääasiassa digitaalisen oppimateriaalin käyttäjäystävällisyyteen ja toimivuuteen:

"Digitaaliset oppimateriaalit ovat mielestäni epämiellyttäviä, eikä niitä ole kiva käyttää."

"Digitalisuutta hyödynnetään omasta mielestä väärin lukiossa, esimerkiksi digikirjat, jotka toimivat internetin välityksellä lisenssillä, jonka umpeuduttua

aineisto häviää (itse vertaisin siihen, että viranomaiset tulevat hakemaan kirjasi pois)”

Osittain positiivisia ja osittain negatiivisia mainintoja oli alateemassa 7% (N=10). Näissä maininnoissa kerrottiin digitaalisten oppimateriaalien hyvistä ja huonoista puolista:

”Digitaalinen opiskelu tuntui aluksi hankalalta, mutta sen jatkuvasta käytämisestä se tuntuu yhtä helpolta kuin tavallisenkin kirjan lukeminen.”

Positiivisesti sävyttyneitä vastauksia oli tässä alateemassa 22% (N=30). Nämä maininnat liittyivät siihen, että digitaaliset oppimateriaalit koettiin mielekkäiksi tai niiden koettiin helpottavan opiskelua:

”Minusta digitaaliset oppimateriaalit ovat helpottaneet opiskelua.”

”Digi-materiaali on minun puolestani hyvin tervetullut.”

Alateeman muutama neutraali maininta liittyi digitaalisuuteen yleisesti. Näitä mainintoja oli 1% (N=2):

”Digitaaliset oppimateriaalit ovat ymmärrettävä ratkaisu digitalisoituvassa yhteiskunnassamme”

6.1.3 Digitalisaation toteuttaminen

Alateemassa ”Digitalisaation toteuttaminen” oli 71 mainintaa. Nämä maininnat liittyivät yleisesti digitalisaation toteuttamiseen ja toimeenpanemiseen lukiossa. Eniten tässä alateemassa oli negatiivisesti sävyttyneitä mainintoja joita oli 56% (N=40) maininnoista. Nämä negatiiviset maininnat liittyivät digitaalisuuteen yleisesti ja siihen miten sitä on omassa lukiossa toteutettu:

”Digitalisaatio on huono juttu koulussa PISTE”

”Opiskeluun yhdistetty digiloikka on tosin täysin farssi, josta on paljon enemmän haittaa kuin hyötyä.”

Osittain positiivisia ja osittain negatiivisia mainintoja oli tässä alateemassa 7% (N=5). Nämä maininnat sisälsivät ajatuksia siitä, että digitaalisuudessa on sekä hyviä että huonoja puolia:

"Vaikka digitalisaatiossa onkin hyviä puolia niin läsnäoloa ja sitä kautta oppimista ei korvaa mikään."

"Digitaalisessa opiskelussa on paljon potentiaalia ja sitä pitää hyödyntää koulussa ja opiskelussa mutta pitää muistaa, että kehitys vain kehityksen vuoksi ei ole järkevää."

Positiivisia mainintoja oli 32% (N=23). Näissä maininnoissa kerrottiin digitaalisuuden hyödyistä:

"Mielestäni digitaalinen lukio maailma toimii aika hyvin."

"On mielestäni hyvä, että lukio on siirtynyt digitaaliseen aikakauteen. Nuorten on mielestäni helpompaa/hyödyllisempää käyttää tietokonetta kuin kynää ja paperia"

neutraaleja mainintoja oli 4% (N=3) ja ne sisälsivät mainintoja siitä, ettei digitalisaatiolla ole ollut omaan opiskeluun suurempia vaikutuksia:

"Lukion digitalisoitumisella ei ole minulle suurta merkitystä."

6.1.4 Ohjelmien ja tietokoneiden toiminta

Alateemassa "Ohjelmien ja tietokoneiden toiminta" oli yhteensä 18 mainintaa. Tähän alateemaan kuuluivat sellaiset maininnat joissa kommentoitiin tietokoneista ja eri ohjelmista aiheutuvia ongelmia. Maininnoista 89% (N=16) oli negatiivisesti sävyttyneitä:

"Digitaalisissa kokeissa on välillä ongelmia, jos esim. Netti ei toimi, kone ei buutta jne."

"Digitaaliset materiaalit ovat jokseenkin turhia ja vaikeita käyttää. Aikaa menee laitteiden päälle saamiseen jne."

6.2 Hyvinvointi

Teemassa *hyvinvointi* mainintoja oli yhteensä 374. Tämä oli 32% koko aineiston maininnoista (N=1151). Tässä teemassa negatiivisesti sävyttyneitä mainintoja oli 59% (N=222), osittain positiivisia ja osittain negatiivisia mainintoja 14% (N=54), positiivisia mainintoja 24% (N=90) ja neutraaleja mainintoja 2% (N=6). Teeman *hyvinvointi* alle sijoittuivat seuraavat alateemat: a) digitaalisuuden vaikutus hyvinvointiin ja opiskelukykyyn, b) yhteisöllisyys lukiossa, c) tarjolla olevat terveystalvelut, d) viihtyminen lukiossa ja e) opintojen suorittamisen vaikutus hyvinvointiin.

6.2.1 Digitaalisuuden vaikutus hyvinvointiin ja opiskelukykyyn

Alateemassa ”Digitaalisuuden vaikutus hyvinvointiin ja opiskelukykyyn” oli mainintoja yhteensä 93. Tämän alateeman vastauksissa lukiolaiset nostivat esiin lukion digitaalisia elementtejä, joihin yhdistettiin kommentteja omasta jaksamisesta, hyvinvoinnista ja opiskeluvyvästä. Näistä vastauksista negatiivisia oli 92% (N=86) ja osittain positiivisia ja osittain negatiivisia mainintoja oli 6% (N=6). Kategoriaan kuuluvista vastauksista valtaosa oli siis sävyllään negatiivisia.

Negatiivinen suhtautuminen digitaalisuuteen johtui pääasiassa digitaalisten työvälineiden vaikutuksesta omaan terveyteen ja opiskelukykyyn heikentävästi. Osa myös koki digitaalisten välineiden vaikeuttaneen opiskelua:

”Koneella oleminen koulussa on jo liikaa! Silmiin, lihaksiin ja päähän sattuu aina.”

”tietokoneen ruudun tuijottaminen pitkiä päiviä aiheuttaa päänsärkyä ja silmien väsymystä.”

”En pidä digitaalisista oppimateriaaleista, ne vain vaikeuttavat oppimista ja lisää turhaa ahdistusta.”

Osittin positiivisissa ja osittain negatiivisissa maininnoissa (N=6) digitaalisuudessa nähtiin jotain hyvää vaikka se vaikutti välillä terveyteen:

"Itse haluaisin mieluummin käsin tehdä tiettyjä aineita, kuten matematiikkaa sillä tunnen voivani ajatella paljon paremmin. Mutta ei digitaaliset versiot ole niin pahoja, vaikka ovat välillä haitaksi silmille."

"Digitaalisten laitteiden käyttö on ihan ok opiskelussa, yo-kirjoitusten kannalta hieman strssaa. Niissä pitäisi pystyä tekemään työtä maksimaalisesti keskittyen pitkään, joka voi olla hankalaa läppärillä, mutta toki osaltaan kätevöittäytyöskentelyä"

6.2.2 Yhteisöllisyys

Alateemassa "Yhteisöllisyys" oli mainintoja yhteensä 20. Tähän alateemaan oli valittu mukaan vastauksia joissa lukiolaiset kertoivat lukion yhteisöllisestä toiminnasta, ystävyys-suhteista ja ryhmäytymisestä. Näistä maininnoista 55% (N=11) oli sävyiltään positiivisia. Positiiviset kommentit liittyivät pääasiassa ystävyys-suhteiden muodostamiseen:

"Lukio tukee hyvinvointia siten että voisi tutustua ihmisiin ja saada kavereita jonka kanssa voisi jakaa hetkejä."

"Lukio-opinnot yleissivistävät ja ainakin minun kohdallani olen saanut luotua myös uusia ystävyys-suhteita."

Negatiivisia mainintoja oli 25% (N=5). Nämä maininnat liittyivät siihen, ettei lukio tue tarpeeksi yhteisöllistä toimintaa:

"Lukio ei ole tarpeeksi yhteisöllistä ja opiskelijoita moititaan yhteisöllisten tapahtumien järjestämisestä. Lukio ei tue siis hyvinvointia, koska se vaikeuttaa ryhmäytymistä."

"ehkä voisi enemmän olla nuoria yhtistäviä kursseja ja tapahtumia."

Tässä kategoriassa oli myös yksi osittain positiivinen ja osittain negatiivinen maininta:

"Lukiossa opiskelu tukee tietyllä tapaa yhteisöön kuulumista mutta jossain tilanteissa eristää joitain oppilaita ulkopuolelle."

Neutraalit maininnat 15% (N=3) olivat yleisiä kommentteja siitä minkälaiset asiat ovat lukiossa tärkeitä:

"Lukio-opiskelussani on mielestäni tärkeää kuulla opiskelijoiden toiveita"

6.2.3 Terveyspalvelut lukiossa

Alateemassa "Terveyspalvelut lukiossa" oli mukana vastauksia, joissa kommentoitiin jollain tapaa lukiossa järjestettävää opiskelijahuoltoa. Mainintoja tässä kategoriassa oli 12. Vastauksista 50% (N=6) oli suhtautumiseltaan positiivisia. Positiiviset maininnat liittyivät opiskelijahuollon hyvään saatavuuteen ja siihen, että palveluja kyllä on tarjolla jos niitä osaa itse hakea:

"Lukiossamme on opiskelijahuoltoryhmä, kuten psykologi ja kuraattori, joille voi mennä keskustelemaan, joten meidän opiskelijoiden hyvinvointia tuetaan mielestäni hyvin."

"Lukion puolesta saa tukea hyvinvointiin tarvittaessa jos sitä osaa hakea."

Negatiivisia mainintoja oli 33% (N=4) ja ne liittyivät terveyspalveluiden huonoon saatavuuteen ja laatuun:

"Resursseista psykologeihin tai psykiatreihin ei pitäisi leikata! Yksi psykologi neljässä koulussa on liian vähän, sillä tarvetta olisi."

"Lukiossa (ainakin mitä olen kuullut) on huonot psykologit, kuraattorit yms joiden neuvoista ei ole loppujen lopuksi mitään hyötyä."

6.2.4 Viihtyminen lukiossa

Alateema "Viihtyminen lukiossa" sisälsi 75 mainintaa. Tämän kategorian vastaukset pitivät sisällään mainintoja omasta viihtymisestä ja suhtautumisesta lukioon. Näistä

maininnoista 73% (N=55) oli sävyltään positiivisia ja vastaukset olivat usein varsin lyhyitä:

"Olen tyytyväinen kaikkeen"

"Lukio on mahtava paikka"

Negatiivisia mainintoja oli 13% (N=10). Nämä vastaukset olivat pääasiassa kommentteja siitä, että lukio ei ole itselle sopiva paikka:

"Lukio saa turhautumaan"

"En tykkää lukiosta. Oli virhe mennä sinne."

Osittain negatiivisia ja osittain positiivisia mainintoja oli 12% (N=9) ja näissä vastauksissa joko verrattiin lukiota ja yläastetta toisiinsa tai kerrottiin lukion sujuvan ihan hyvin, vaikka se voisi sujua vieläkin paremmin joidenkin muutosten myötä:

"Lukio on ollut rankempaa, kuin yläaste ja vienyt minulta voimia mutta lukiossa on ollut myös kivaa"

"Lukio on sujunu melko hyvin! Ehkä vähä enemmän panostusta läksyjen tekemiseen ja kokeisiin lukemiseen ja löytää itsellesi joku hyvä tapa asioiden oppimiseen."

6.2.5 Opintojen suorittamisen vaikutus hyvinvointiin

Alateemassa "Opintojen suorittamisen vaikutus hyvinvointiin" oli 172 mainintaa. Tässä alateemassa on mukana sellaiset vastaukset, joissa kommentoitiin lukio-opintojen suorittamisen vaikutuksia omaan hyvinvointiin ja jaksamiseen. Vastauksista 68% (N=117) oli sävyltään negatiivisia ja näissä vastauksissa korostui opinnoista muodostuvan taakan hallitsemattomuus ja siitä aiheutuva stressi:

"Lukio-opinnot ovat varsin raskaat johtuen suuresta läksymäärästä"

"Lukio-opiskelussa on usein lähes täysin mahdotonta ehtiä tehdä kaikkea tai ainakaan tarpeeksi laadukkaasti, minkä vuoksi useilla lukiolaisilla tulee tunne siitä, että ei tule koskaan riittämään tai olemaan tarpeeksi hyvä."

Osittain positiivisia ja osittain negatiivisia mainintoja oli 22% (N=37). Tällaisissa vastauksissa kerrottiin, että lukio-opinnot voivat joskus olla raskaita:

"Lukio-opinnot ovat mukavia, mutta joskus saattavat aiheuttaa stressiä kokeiden aikana."

"Lukio-opinnot ovat välillä liian raskaat, mutta kurseista oppii paljon."

Positiivisesti sävyttyneitä mainintoja tässä kategoriassa oli 10% (N=17). Näissä vastauksissa korostettiin opiskelun mielekkyyttä ja hyödyllisyyttä:

"Opiskelu tukee hyvinvointia siten, että on mukava ja luotettava turvallinen opiskeluympäristö, joka mahdollistaa hyvät tulevaisuudennäkymät."

"Mielestäni lukiossa opiskelu on tällaisenaan mielekästä ja kiinnostavaa."

6.3 Lukion rakenteet

Teemassa *lukion rakenteet* oli yhteensä 339 mainintaa. Ne muodostivat koko aineistosta 30% kaikista maininnoista (N=1151). Tässä teemassa negatiivisesti sävyttyneitä mainintoja oli 70% (N=236), osittain positiivisia ja osittain negatiivisia mainintoja 2% (N=7), positiivisia mainintoja 23% (N=79) ja neutraaleja mainintoja 5% (N=18). Teeman *lukion rakenteet* alle sijoituivat seuraavat alateemat: a) opettajat ja opetus, b) kurssien sisältö ja opetussuunnitelma, c) vapaus ja valinnaisuus d) lukion maksullisuus ja e) lukio yleisesti.

6.3.1 Opettajat ja opetus

Alateemassa "Opettajat ja opetus" oli yhteensä 85 mainintaa. Tähän alateemaan kuuluivat sellaiset maininnat joissa kommentoitiin opettajia ja opetusta. Vastauksista

88% (N=75) oli sävyltään negatiivisia. Nämä negatiiviset maininnat liittyivät opettajien taitoihin ja opetustapoihin:

"Opettajien ja opetuksen tasoa ei valvota tarpeeksi / ollenkaan, johtaa huonoihin oppimistuloksiin ja opiskelijoiden turhautumiseen."

"Lukuvuosi 2016-2017 lukion digitalisoituminen oli aivan hanurista, koska opettajat eivät osanneet käyttää laitteita ja palveluita, mitä piti..."

"Monet Opettajat eivät auta oppilaita henkilökohtaisesti, ja arvioivat oppilaita vain kokeiden perusteella."

Osittain positiivisissa ja osittain negatiivisissa (N=2) maininnoissa kommentoitiin opetusta ja lukion toimintatapoja:

"Kaikki on ok mutta oppilaita painostetaan aika paljon muistamaan ja olemaan kärsivällisiä, eikä että opimme oikeasti mitään :)"

"Aluksi uudet työtavat, lukuisat ympäristöt ja tottumattomuus aiheuttivat hankaluuksia, mutta jo ensimmäisen vuoden aikana siitä tuli totuttu työtapa."

Neutraaleissa kommenteissa (N=5) oli hajanaisia yleisiä kommentteja opetukseen tai opettajiin liittyen:

"Opetuksen tasosta on silti pidettävä kiinni ja nuoria on koulutettava."

"Enemmän luentoja ja keskustelua!"

6.3.2 Kurssien sisältö ja opetussuunnitelma

Alateemassa "Kurssien sisältö ja opetussuunnitelma" oli yhteensä 101 mainintaa. Tähän alateemaan kuuluivat sellaiset maininnat joissa kommentoidaan kurssien sisältöjä ja opetussuunnitelmaa. Negatiivisesti sävyttyneitä mainintoja oli 53% (N=54). Nämä negatiivisesti sävyttyneet maininnat sisälsivät kritiikkiä kurssien sisältöön ja opetussuunnitelmaan liittyen:

"Uus ops on paska. Ja ilmö jakso kans."

"Lukio-opiskelussa useat aineet ovat liiaksi ylioppilaskokeisiin valmistautumista, erityisesti englantija äidinkieli."

Positiivisesti sävyttyneitä mainintoja oli tässä alateemassa 34% (N=34). Nämä positiiviset maininnat liittyivät tyytyväisyyteen lukion opintoihin:

"Pidän siitä, kun lukio-opinnot ovat yleissivistäviä enkä haluaisi muuttaa sitä, sillä systeemi toimii mielestäni"

"Olen sitä mieltä että meidän koulussamme on ainakin napattu hyvin kiinni uudesta lukion opetussuunnitelmasta. En koe että tarvitsemme mitään sen erityisempää muutosta ainakaan tällä hetkellä, sillä ne keinuttavat opiskelijoiden arkea ja opintoja."

Osittain negatiiviset ja osittain positiiviset mainintoja oli 3% (N=3) ja ne sisälsivät mainintoja joissa nähtiin kurseissa jotain hyvää, mutta myös jotain parannettavaa:

"Ihan hyvä systeemi paria ainetta lukuunottamatta esim filosofia ja psykologia."

6.3.3 Valinnaisuus ja vapaus

Alateemassa "Valinnaisuus ja vapaus" oli yhteensä N=53 mainintaa. Nämä maininnat liittyivät kurssien ja suoritustapojen vapaavalintaisuuteen sekä vapauteen valita mitä kurseja lukiossa opiskelee. Maininnoista 83% (N=44) oli sävyltään negatiivisia. Nämä negatiiviset maininnat liittyivät pakollisten kurssien liialliseen määrään ja liian vähäiseen vapaavalintaisuuteen omien kurssien suhteen:

"Pitäisi laittaa kaikki aineet vapaaehtoisiksi. Tämä auttaisi opiskelemaan sitä mitä haluaa."

"Mielestäni on liikaa pakollisia kurseja, jos tietää jo ettei tarvitse niitä tai ei ole kiinnostunut niistä."

Positiivisia mainintoja oli 15% (N=8). Nämä maininnat liittyivät siihen, että omaan lukujärjestykseen pystyi jonkin verran vaikuttamaan ja suunnittelemaan sitä omien tarpeidensa mukaan:

”Onneksi myös omaan lukujärjestykseen saa jonkin verran vaikuttaa.”

”Pidän erityisesti siitä, et opiskeluaan voi suunnitella omien tarpeidensa ja kiinnostuksen kohteidensa mukaan.”

Alateeman yhdessä neutraalissa maininnassa mainittiin omien vahvuuksien huominen opiskelumenetelmän valitsemisessa:

”Opiskelijoilla on erilaisia vahvuuksia, ja voikin olla että toinen oppii paremmin videoiden kautta ja toinen lukemalla aineistoja”

6.3.4 Lukion maksullisuus

Alateema ”Lukion maksullisuus” sisälsi 54 mainintaa. Nämä maininnat liittyivät lukion ja oppimateriaalien maksullisuuteen. Kaikki alateeman maininnat olivat sävyltään negatiivisia, mikä tarkoittaa sitä, ettei kukaan kokenut lukion maksullisuutta positiivisena asiana:

”Digikirjat ovat kalliita, vaikealukuisia ja epäselviä. Muuten digioppiminen on hyvin toimivaa. Koulunkäynti on kuitenkin hyvin kallista, kun joutuu ostamaan läppäriä, ohjelmistot ja digikirjat.”

”Oppikirjat ovat aika kailliita, koska täytyy ostaa aina uusin painos.”

6.3.5 Lukio yleisesti

Tässä alateemassa maininnat liittyivät yleisesti lukioon eikä niistä voitu tarkemmin tulkita mihin lukion osa-alueeseen kommentti kohdistuu. Tässä alateemassa mainintoja oli 46. Positiivisesti sävyttyneitä mainintoja oli 76% (N=35).

”Yleisesti kaikki on ihan toimivaa.”

"Lukio on ihan hyvä."

"Lukio on tärkeä yleissivistävä koulu, jonka käyneellä on mahdollisuudet vaikka mihin. Se antaa aikaa miettiä, mikä oikeasti kiinnostaa. "

Negatiivisesti sävyttyneitä mainintoja oli 20% (N=9).

"Lukion pitäisi kehittyä kiinnostavammaksi."

"Muutoksia kaivataan"

7 TULOSTEN YHTEENVETO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia ajatuksia lukiolaiset halusivat kertoa lukioon, hyvinvointiin ja digitalisaatioon liittyen. Tämän lisäksi tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita selvittämään, minkälaisia sävyjä lukiolaisten vastauksista oli löydettävissä. Tutkimusaihe on ajankohtainen, sillä lukioon ja lukiolaisiin kohdistuu tällä hetkellä paljon muutoksia ja uudistuksia. Uusi opetussuunnitelma on vienyt opetusta digitaalisempaan suuntaan, ylioppilaskirjoitukset ovat sähköistyneet ja uusi lukiolaki yhdessä pääsykoeuudistuksen kanssa korostavat lukion roolia korkeakoulujen pääsykokeena entistä enemmän. Lukiolaisten ajatuksia ei ole aiemmin juurikaan tutkittu, joten tutkimus tuo uutta tietoa lukiota koskevaan keskusteluun.

Tässä tutkimuksessa käsitellyissä lukiolaisten vastauksissa (N=641) esiintyneet maininnat (N=1151) pystyttiin jakamaan kolmeen teemaan: 1) *digitaalisuus* (N=438), 2) *hyvinvointi* (N=374) ja 3) *lukion rakenteet* (N=339). Yksittäiset vastaukset sisälsivät kommentteja useista eri teemoista, joten tästä syystä tutkimuksessa tutkittiin eri teemojen mainintojen esiintyvyyttä. Jos vastaaja oli kirjoittanut samasta teemasta useita virkkeitä, se laskettiin tutkimuksessa yhdeksi teeman maininnaksi.

Tutkimustulosten mukaan lukiolaisia puhuttivat eniten digitaalisuuteen liittyvät teemat, joita olivat sähköiset ylioppilaskirjoitukset, digitaaliset oppimateriaalit, digitalisaation toteuttaminen ja ohjelmien ja tietokoneiden toiminta. Tähän teemaan kuului 38% koko aineiston maininnoista (N=1151). Yli puolet tähän teemaan liittyvistä maininnoista oli sävyltään negatiivisia.

Toiseksi eniten lukiolaisia puhuttivat hyvinvointiin liittyvät teemat eli digitaalisuuden vaikutus hyvinvointiin, yhteisöllisyys, terveystalvelut lukiossa, viihtyminen lukiossa ja opintojen suorittamisen vaikutus hyvinvointiin. Tämä teema kattoi 32% koko aineiston maininnoista (N=1151). Hyvinvointiin liittyvistä maininnoista yli puolet oli sävyltään negatiivisia.

Kolmas lukiolaisia puhuttanut asia oli lukion rakenteet, johon kuuluivat opettajat ja opetus, kurssien sisältö ja opetussuunnitelma, valinnaisuus ja vapaus, lukion maksullisuus ja lukio yleisesti. Ne muodostivat koko aineistosta 30% kaikista

maininnoista (N=1151). Edellisten teemojen tapaan näihin teemoihin liittyvistä maininnoista suurin osa oli sävyltään negatiivisia.

Tulosten perusteella voidaan sanoa, että lukiolaisten ajatukset lukiosta olivat enemmän negatiivisesti kuin positiivisesti sävyttyneitä. Kaikista aineiston maininnoista yli puolet oli sävyltään negatiivisia. Ainoat alateemat jotka saivat enemmän positiivisia kuin negatiivisia sävyjä olivat "Viihtyminen lukiossa", "Yhteisöllisyys" ja "Lukio yleisesti".

8 POHDINTA

Lukiolaisten elämänvaihe on kehityksellisestä näkökulmasta haastava ja haastavuutta siihen lisää lukiossa ja korkeakoulumaailmassa tapahtuvat muutokset. Paineet suoriutua ylioppilaskokeessa hyvin kasvavat, sillä jatko-opintoihin pääsy tulee tulevaisuudessa yhä useammin tapahtumaan ylioppilaskokeen arvosanojen perusteella. Tämän lisäksi opiskeluympäristössä tapahtuu suuria muutoksia, kun useat oppimistapahtumat muuttuvat digitaalisiksi ja myös ylioppilaskokeet suoritetaan digitaalisessa ympäristössä. Digitaalisiin ympäristöihin totuttamista selitetään usein sillä, että opiskelijoiden on tärkeää jo opintojen aikana oppia työelämässä käytettäviin välineisiin. On kuitenkin syytä pohtia, miten pitkien oppikirjatekstien lukeminen tietokoneelta valmentaa lukiolaisia työelämään, vai valmentaa se heitä lähinnä ylioppilaskokeissa menestymiseen.

Lukiolaisten näkemyksiä tutkivia tutkimuksia on vähän. Tämän tutkimuksen tulokset olivat kuitenkin samansuuntaisia kuin Lukiolaisten liiton tekemän selvityksen (2011) tulokset. Molemmissa todettiin, että lukiolaiset kokevat, että digitaalisuus ei sovi kaikkiin tilanteisiin, työtaakka lukiossa on liian suuri, pakollisia kursseja on liikaa ja opiskelutahti on toisinaan liian kova.

8.1 Digitaalisuus

Opetuksen ja koulutehtävien muuttuessa digitaalisempaan suuntaan on riski, että lukiolaisten koulupäivät rakentuvat tietokoneella työskentelystä aamusta iltaan. Oppitunneilla käytetään tietokonetta useiden tuntien ajan ja suuri osa lukiolaisista jatkaa koulupäivän jälkeen läksyjen tekoa kotona tietokoneen äärellä. Tällä hetkellä suunnitteilla olevassa uudessa lukion opetussuunnitelmassa olisi erityisen tärkeää huomioida digitaalisten työvälineiden vaikutus lukiolaisten oppimiseen ja huomioida tietokoneiden käyttö oppituntien ja koulupäivien rakenteissa. Tietokonetyöskentelyn lisääntyessä luokahuoneen ergonomiaan tulisi myös kiinnittää huomiota ja lukiolaisille tulisi näyttää esimerkkiä henkilökunnan toimesta, miten tietokoneella työskentelyä tulisi tauottaa ja minkälainen on hyvä työskentelyasento.

Digitaaliset oppimisohjelmat vaativat aina vastuullisen opettajan selvittämään, että ohjelmaa käytetään oikein ja sen tehtävät sopivat ohjelmaa käyttävälle oppilaalle. Tällaiset oppimisohjelmat tulee ymmärtää lisävälineinä, eikä opetuksen korvaavana

oppimismuotona (Biancarosa & Griffiths, 2012, 154). Tähän tutkimukseen osallistuneiden lukiolaisten mukaan opettajien digitaaliset taidot eivät aina olleet sillä tasolla, että he olisivat voineet opettaa oppituntia digitaalisessa ympäristössä (vrt. Kaarakainen & Kaarakainen 2018). Muutama vastaaja mainitsi myös, että opettajille läksyjen ”klikkaaminen” tuntui liian helpolta ja sen vuoksi läksyjä saatiin välillä liikaa. Opettajien digitaitoja olisi tärkeää pitää yllä ja antaa heille tukea siihen miten uudenlaisessa työympäristössä ja luokahuoneessa työskennellään. Opettajat kokivat Häivälän (2009) tutkimuksen mukaan ammattitaidon puutetta ryhmänohjaustehtävien ja uusien oppimisympäristöjen, kuten verkkoympäristöjen, yhteydessä. Ammatillinen lisäkoulutus nähtiin tarpeellisenä, mutta käytännön järjestelyt koettiin sijais- ja muiden järjestelyasioiden suhteen haastavina (Häivälä, 2009, s. 130-131). Opettajien olisi tärkeää huomioida myös lukiolaisten perspektiivi ja kokemukset digitaalisten välineiden valtaamassa ympäristössä. Myös opettajien oman hyvinvoinnin ja teknostressin välttämiseksi teknologiaosaamisen kehittäminen on tärkeää (vrt. Mäkinen, Ahola, Syvänen, Heikkilä-Tammi & Viteli, 2017).

Lukiolaiset kokivat, että oppimisalustoissa ja digitaalisissa materiaaleissa olisi parantamisen varaa. Lukiolaisten oppimisen kannalta on tärkeää pitää huoli siitä, että oppimisympäristöt ovat käyttäjäystävällisiä ja opettajilla on tarvittava osaaminen järjestelmien käyttöön. Oppituntien tulisi sujua tehokkaasti ilman järjestelmistä aiheutuvia katkoja ja häiriöitä. Katkot ja häiriöt vaikeuttavat keskittymistä jolloin oppiminen voi kärsiä.

Digitaalisista oppimateriaaleista nostettiin esiin tärkeitä huomioita. Yksi tärkeä huomio oli se, että osa lukion käyttämisestä digimateriaaleista toimii lisensseillä, jotka umpeutuvat tietyn ajan kuluessa. Tällaiset aineistot ovat ongelmallisia esimerkiksi ylioppilaskokeisiin kertaamisen kannalta. Digimateriaaleissa nähtiin kuitenkin myös hyviä puolia. Osa tähän tutkimukseen vastanneista koki tietokoneen olevan parannusta kynään ja paperiin, sillä työelämässä välineenä tulee olemaan suurimmalla osalla tietokone ja digitaaliseen maailmaan totuttautuminen on hyvä tehdä jo lukiossa.

Ylioppilaskokeen tekeminen tietokoneella mahdollistaa muun muassa prosessikirjoittamisen kaikki mahdollisuudet sekä liikkuvan kuvan ja äänen käytön osana tehtäviä. Videoilla voidaan esimerkiksi esittää autenttisia säätiloja luonnontieteiden kokeissa ja oikeita keskustelutilanteita kielten kokeissa. Ylioppilastutkinnon digitalisointi mahdollistaa nykyistä laajempien ja erityyppisten taustamateriaalien hyödyntämisen tutkinnon kokeissa ja testaa lukion opiskelijoiden akateemisia valmiuksia

opetussuunnitelman mukaisesti (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2016, s. 35-41).

Sähköisten ylioppilaskokeiden ei ole tarkoitus testata kokelaan teknisiä taitoja, joten ohjelmien käytön pitäisi olla yhtä sujuvaa kuin paperin ja kynän käyttäminen ennen kuin koe on mahdollista suorittaa. Tässä tutkimuksessa sähköisiä ylioppilaskokeita kiiteltiin paljon kirjoittamista vaativissa kokeissa, kuten äidinkielen ja historian kokeissa, mutta matemaattisten aineiden sähköistymistä ei pidetty hyvänä asiana.

Matemaattisten aineiden koetilanteissa haasteita voi aiheuttaa monien eri ohjelmien käyttö ja kyky muistaa miten kaikkia eri ohjelmia käytetään. Joidenkin aihepiirien käsittelemisessä on pitkiä taukoja, jolloin ohjelmien yksityiskohdat voivat helposti unohtua. (Meriläinen & Piispanen, 2018, s. 38). Tässä tutkimuksessa matemaattisten aineiden sähköisiä kokeita pidettiin ongelmallisina muutamasta eri syystä. Yksi syy oli se, että kaavojen kirjoittaminen koettiin hitaammaksi koneella kuin paperilla. Muutamat kommentoivat, että he joutuvat tekemään kaksinkertaisen työn tällaisissa kokeissa, sillä laskut lasketaan ensin paperille ja vasta sitten ne kopioidaan tietokoneelle. Toinen ongelma nähtiin siinä, että etenkin pitkän matematiikan sähköiset ylioppilaskokeet olivat monille vielä mysteeri. Ohjelmat olivat vieraita eikä kukaan oikein osannut kertoa minkälainen tuleva koe tulisi olemaan. Tällainen aiheuttaa stressiä ja vaikeuttaa kokeeseen harjoittelua (vrt. Vesanen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä, 2011).

Yle uutisoi maaliskuussa 2019 ongelmista sähköisissä ylioppilaskokeissa. Joissain lukioissa koneet olivat kaatuneet jopa kahdeksi tunniksi keskeyttäen kokeen tekemisen (Yle-uutiset, 12.3.2019). Tällaiset tilanteet ovat hyvin ongelmallisia ja aiheuttavat kokeen tekijöille turhaa stressiä ja koepäivän pitenemistä. Koeympäristöjen testaamista pitäisi kehittää, jotta tällaisia tilanteita ei pääsisi käymään.

8.2 Hyvinvointi

Tämän tutkimuksen tuloksissa huomattiin, että kurssien suuri määrä ja niistä aiheutuvien läksyjen määrä aiheutti monelle kyselyyn osallistuneelle lukiolaiselle paineita ja stressiä. Osa kertoi, että oma vapaa-aika jää lyhyeksi, jos haluaa suorittaa kurssit hyvillä arvosanoilla. Digitaalisuuden koettiin myös aiheuttavan vaikeuksia lukemiselle, sillä tietokoneelta lukemista ei koettu yhtä mielekkääksi kuin kirjan lukemista ja jotkut lukiolaiset mainitsivat tämän aiheuttavan päänsärkyä ja selkävaivoja (vrt. Alexander &

Currie 2004). Saman suuntaisesti Lukiolaisten liiton selvityksessä todettiin, että lukiolaiset kokivat, että lukiossa on liian suuri työmäärä ja liian pitkiä päiviä joiden seurauksena oma vapaa-aika ja liikuntaharrastukset jäävät vähäisiksi (Vesänen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä, 2011, s. 15). Yksi esimerkki opiskelijoiden hyvinvoinnin kehittämisestä on peruskouluihin kohdistuvan Liikkuva koulu hankkeen myötä syntynyt hanke Liikkuva opiskelu, joka pyrkii innostamaan toisen ja korkea-asteen opiskelijoita liikkumiseen ja istumisen vähentämiseen koulupäivien aikana (www.liikkuvaopiskelu.fi). Sivuston mukaan hanke on saanut positiivista palautetta niin opettajilta kuin oppilailtakin.

Tässä tutkimuksessa vain muutama alateema sai enemmän positiivisia mainintoja kuin negatiivisia. Yksi näistä enemmän positiivisia kuin negatiivisia mainintoja saanut alateema oli ”Viihtyminen lukiossa” jossa 73% (N=55) maininnoista oli positiivisia. Lukiolaisten liiton selvityksen mukaan lukiolaisista suurin osa oli tyytyväisiä valintaansa suorittaa lukio ja heillä oli myöskin hyvä motivaatio lukiota kohtaan (Vesänen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä, 2011, s. 15). Ongelmat lukiossa eivät siis vaikuta liittyvän yleiseen ilmapiiriin ja viihtyvyyteen vaan liittyvät enemmän opiskelutahtiin, opiskelumenetelmiin ja lukiosta syntyviin paineisiin. Lukiolaisten viihtyvyyttä olisi hyvä tutkia lisää, jotta stressin ehkäisemisessä voitaisiin paremmin hyödyntää niitä asioita jotka lukiolaiset kokevat lukiossa mukaviksi.

On tärkeää huomata, ettei nuorten uupumus ole vain suomalainen ilmiö. Aypay (2012) on tutkinut turkkilaisten yläasteiden oppilaita ja totesi tutkimuksessaan uupumuksen liittyvän muun muassa kouluaktiviteetteihin, riittämättömyyden tunteisiin, kiinnostuksen puutteeseen ja perheongelmiin (Aypay, 2012, s. 784). Norjassa nuorten koulu-uupumusta ovat tutkineet Murberg ja Bru (2004) ja he ovat löytäneet koulu-uupumuksesta neljä ulottuvuutta: vaikeudet vertaisten kanssa koulussa, konfliktit vanhempien tai opettajien kanssa, huoli omasta koulumenestyksestä ja koulusta syntyvä paine (Murberg & Bru, 2004, 326).

Malesiassa lääketieteen opiskelijoita tutkineet Yusoff, Rahim ja Yaacob (2010) ovat kuvailevat tutkimuksessaan käsitettä akateeminen stressi, joka syntyy siitä, kun opiskelija kokee tehtävistä muodostuvan taakan liian suureksi omiin kyvykkyyksiin nähden (Yusoff, Rahim & Yaacob, 2010, s. 35). Slovenialaisia nuoria tutkinut Silvar (2001) määrittelee koulu-uupumuksen syntyvän liiallisesta työtaakasta, epäonnistumisen pelosta, kontrollinpuutteesta, vähäisestä palkitsemisesta, vähäisistä

sosiaalisista suhteista ja lähipiirin ja opettajien korkeista odotuksista (Silvar, 2001, s. 30-31).

Murbergin ja Brun (2003) tutkimuksessa tytöt kertoivat oman koulu-uupumuksensa liittyvän omaan koulumenestykseen ja koetuloksiin. Pojat kertoivat oman koulu-uupumuksensa liittyvän vanhempien ja opettajien kanssa koettuihin konflikteihin. Koko aineistosta vajaa viidesosa koki kouluun liittyvää stressiä. Yusoffin (2010) tutkimuksessa jopa yli neljäsosa (26,1%) tutkimukseen osallistuneista nuorista koki kouluun liittyvää stressiä. Hänen tutkimuksessaan kouluun liittyvä stressi sisälsi paljon akateemisia tekijöitä, kuten työtaakan ja yliopistoon hakeutumiseen liittyviä tekijöitä.

Kaiken kaikkiaan koulu-uupumus näyttäisi esiintyvän suhteellisen samanlaisena ilmiönä maasta riippumatta eikä suomalaisten nuorten kokema uupumus ole yksittäinen ilmiö. Tästä voisi varovaisesti päätellä, että nykyisen malliset yhteiskunnat asettavat nuorille enemmän paineita kuin ennen ja oppimistahti on kiihtynyt. Tulevaisuuden osaamistarpeita on vaikea ennustaa, sillä maailma muuttuu nopeaa tahtia. Nuorille halutaan antaa parhaat mahdolliset taidot tulevaisuutta ajatellen, mutta voisiko tilanne olla tällä hetkellä se, että heidän halutaan oppivan liikaa liian vähässä ajassa? Tuntematon tulevaisuus on jo itsessään stressiä aiheuttava tekijä, joten onko nuorten opittava näin paljon jo ennen korkeakouluun ja työelämään siirtymistä? Kannustaminen elinikäiseen oppimiseen ja oppimistapahtumien porrastaminen voisi vähentää lukiossa koettuja paineita, sillä todellisuudessa joudumme kaikki opiskelemaan jatkuvasti työn ohessa, vaikka olisimme suorittaneet lukion ja korkeakouluopinnot huippuarvosanoin.

Opintojen ohjaus ei omaksi yllätyksekseni noussut tämän tutkimuksen vastauksissa esiin, vaikka sillä on erittäin tärkeä rooli lukiolaisten opintojen sujuvuuden ja jatko-opintovalintojen kannalta. Opinto-ohjauksella voidaan myös auttaa lukiolaisia käsittelemään lukion tuomia paineita ja auttaa heitä kaikkien lukiossa tapahtuvien muutosten keskellä. Opinto-ohjaajien tärkeys kasvaa entisestään, kun lukiolaiset joutuvat entistä aiemmin miettimään jatko-opintomahdollisuuksiaan. Opetus- ja kulttuuriministeriö on reagoinut lukiolaisten ohjauksen tarpeeseen ja kehittänyt tuutoropettajamallin, jonka on tarkoitus levitä kaikkiin Suomen lukioihin. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Turun yliopiston ovat myös kehittäneet Opintokamu-ohjelman, joka tarjoaa lukioille ja lukiolaisille välineitä opinto-ohjaukseen ja oman opintopolun suunnitteluun. Tällä hetkellä Opintokamu-ohjelmassa on mukana noin kolmasosa suomenkielisistä toisen asteen oppilaitoksista.

8.3 Lukion rakenteet

Helsingin opettajien ammattiyhdistys HOAY on tehnyt jäsenilleen kyselyn, jonka avovastauksissa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä uhkaavina tekijöinä nähtiin lukion kurssimuotoisuus ja liian suuret opetusryhmät, mutta myös pakollisten kurssien määrä ja kurssien liian laajat sisällöt (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2017, s. 29). Samansuuntaisia asioita nostivat esiin tähän tutkimukseen vastanneet lukiolaiset.

Osa lukiolaisista tietää jo varhain mihin korkeakouluun he haluavat päästä lukion jälkeen. Tässä tutkimuksessa lisää valinnaisuutta kursseihin ja pakollisten kurssien vähentämistä toivoivat etenkin sellaiset lukiolaiset, jotka tiesivät jo mihin he haluavat lukion jälkeen sijoittua. Tällaiset vastaajat mainitsivat lääketieteelliset opinnot lukion jälkeisinä jatko-opintoina, jolloin he olisivat halunneet pakollisten kurssien sijaan opiskella enemmän matemaattisia ja luonnontieteellisiä aineita. Jos opiskelijan tahtotila valmistautua esimerkiksi lääketieteellisiin opintoihin on suuri ja opinto-ohjaajat ja opettajat näkevät, että lukiolaisella olisi realistinen mahdollisuus näihin opintoihin päästä, voisiko hän sellaisessa tilanteessa korvata pakollisia kursseja muilla kursseilla? Tällainen voisi nopeuttaa jatko-opintoihin pääsyä, kun mahdollisuudet ylioppilaskokeissa hyvin menestymiseen paranisivat. Tällaisia erikoistumislinjoja voisi olla myös niille lukiolaisille jotka haaveilevat esimerkiksi kielten opiskelusta tai kaupallisista opinnoista. Pakollisten kurssien korvaamiseen voisi käyttää myös avoimen yliopiston tarjontaa.

Ongelmalliseksi tällaisten vapauksien antaminen tulee tasa-arvon kannalta. Tasa-arvon kannalta voidaan ajatella, ettei ole oikeudenmukaista antaa vapautuksia pakollisista kursseista vain sen takia, että lukiolainen sanoo tietävänsä mitä hän haluaa lukion jälkeen tehdä. Lukioilla on myös erilaiset resurssit opetuksen järjestämiseen, jolloin pienet lukiot eivät välttämättä voisi tällaisia muutoksia toteuttaa, mikä laittaa eri koulujen lukiolaiset eriarvoiseen asemaan jatko-opintoihin haettaessa. Opiskelijoilla on vapaa hakeutumisoikeus lukioihin ja tämä on aiheuttanut lukioden välistä kilpailua, mistä taas seuraa lukioden alueellista keskittymistä (Linturi, Rubin & Airaksinen, 2011, s. 27).

Lukiolaiset kaipasivat Lukiolaisten liiton selvityksen mukaan opetukseen nykyistä enemmän työelämään ja jatko-opintoihin liittyviä esimerkkejä. Yli puolet selvitykseen vastanneista lukiolaisista kannatti myös pakollisen työharjoittelun tai työelämään tutustumisjakson järjestämistä osana lukio-opintoja. Työelämäpainotteisuutta lukiolta toivoivat erityisesti huonommin opinnoissaan menestyneet opiskelijat (Vesänen,

Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä, 2011, s. 26). Nivelvaihe lukion ja korkeakoulujen välillä osoittautuu monille uusille ylioppilaille haasteelliseksi, sillä osalla ei ole vielä käsitystä siitä mitä haluavat opiskella lukion jälkeen ja vain harva saa opiskelupaikan ensimmäisellä yrityskerralla (Vesänen, Thuneberg, Reinikainen & Mikkilä, 2011, s. 43).

Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti 1.8.2016 tuntijakokokeilun jonka tarkoituksena on saada kokemuksia kurssivalintojen vapaavalintaisuuden lisäämisestä tarjoamalla lukiolaisille mahdollisuus jättää pakollisia reaalaineita pois opinnoistaan. Ympäristö- ja luonnontieteiden kursseista ainoa pakollinen valinta on yksi kurssi terveystietoa ja humanistis-yhteiskunnallisista kursseista ainoa pakollinen valinta on yksi kurssi uskontoa tai elämänkatsomustietoa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, tuntijakokokeilu 26.2.2016).

Häivälän tutkimuksessa valinnanvapauden lisääntymisen lukiossa koettiin palvelevan hyvin koulussa menestyviä opiskelijoita mutta muiden opiskelijoiden kohdalla lisääntynyt valinnaisuus nähtiin syrjäytymistä aiheuttavana riskitekijänä (Häivälä, 2009, s. 130-131).

Lukiolaisten liitto näkee tuntijakokokeilun hyvänä asiana ja kokee ettei lukion yleissivistävä luonne tuhoudu, vaikka valinnaisuus lisääntyisi (Lukiolaisten liitto, 3.2.2016). Samansuuntaisen tuntijakokokeilua kannattavan kannanoton on tehnyt lukioiden etuja ajavien yhdistys Pro Lukio (Pro Lukio, 30.3.2016). Päinvastaisesti Kupiainen ym. (2018) ovat esittäneet, että pakollisten opintojen muuttaminen valinnaisiksi voi aiheuttaa osaamistason laskun, jolloin korkeakouluopintoihin siirryttäessä yleissivistyksen taso ja tietämys esimerkiksi kansallisista ja globaaleista kysymyksistä ja keskeisistä luonnontieteellisistä ilmiöistä voi jäädä heikolle tasolle (Kupiainen ym. 2018, s. 195).

Filosofian ja elämänkatsomustiedon opettajien järjestö FETO ry pitää tuntijakokokeilua ongelmallisena etenkin filosofian ja psykologian osalta, sillä näitä oppiaineita ei opeteta peruskoulussa eikä oppiaineiden luonne avaudu ilman opetukseen osallistumista. He esittävät myös huolen siitä, että kurssien järjestämisen suhteen lukiot ovat resurssiensa suhteen epätasa-arvoisessa tilanteessa, eikä kaikilla lukioilla ole mahdollisuuksia järjestää kaikkia kursseja (FETO ry, 10.3.2016). Kurssitarjontaan liittyen Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n selvityksen mukaan lukiokoulutukseen kohdistuneet leikkaukset ovat opettajille teetetyn kyselyn mukaan vähentäneet kurssitarjontaa niin soveltavien, syventävien kuin pakollistenkin kurssien osalta (OAJ, Lukioluotsi).

Karvin selvityksessä (2017) nostetaan esiin Suomen riippuvuus kansalaisten matemaattis-luonnontieteellis-teknologiaosaamisesta, sillä suomalaisen yhteiskunnan liiketoiminta ja rakenteet ovat painottuneet teknologiaosaamisen ympärille. Selvityksen mukaan kurssi- ja koulutusvalinnoilla on oleellinen merkitys sille, miten osaaminen kehittyy. Valinnaisuuden lisääminen voi siis olla riski osaamisen kehittymiselle, jos tietyt pakolliset aineet muutetaan valinnaisiksi. Erityinen huoli selvityksessä esitetään matemaattisen osaamisen kehittämisestä, sillä matematiikkaa ei enää tarvitse ylioppilaskokeessa kirjoittaa (Metsämuuronen & Tuohilampi, 2017, s. 140-141). Vapaavalintaisuus ylioppilaskokeissa kirjoitettavien aineiden osalta lisääntyi erityisesti 2000-luvulla (Salmenkivi, 2013, s. 28). Vapaavalintaisuuden lisääntyessä opetus- ja kulttuuriministeriö on esittänyt huolen matemaattis-luonnontieteellisen osaamisen heikkenemisestä ja kaventuneista kielivalinnoista (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2017).

Pakollisten kurssien karsimisessa on myös syytä pohtia lukion yleissivistävää tehtävää ja mitä se nykypäivänä tarkoittaa. Suomessa on vaikeaa työllistyä pelkän lukiokoulutuksen avulla ja lukiokoulutuksen tehtävä jatko-opintoihin valmentavana laitoksena kasvaa pääsykoeuudistuksen myötä merkittävästi. Lukion opetussuunnitelman perusteissa 2015 yleissivistyksen kuvaillaan koostuvan arvoista, tiedoista, taidoista, asenteista ja tahdosta, joiden avulla yksilö voi toimia vastuullisesti, myötätuntoisesti, yhteisöllisesti ja menestyksekkäästi. Tämän lisäksi lukion yleissivistävään tehtävään kuuluu lukiolaisen tiedon kartuttaminen olennaisista ihmisistä, luontoa ja yhteiskuntaa koskettavista tiedoista (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015, Opetushallitus).

Saarisen ym. (2017) mukaan lukiolaiset kokevat yleissivistyksen ulkopuolelta määritellyksi opetussuunnitelmaan kirjatuksi tavoitteeksi, johon tulee pyrkiä tutkinnon saavuttamiseksi. Yleissivistys nähtiin myös suhteellisen muuttumattomana vanhemman sukupolven määrittelemänä käsitteenä. Lukiolaisten mielestä yleissivistykseen kuuluu tärkeänä osana yhteiskunnallinen sivistys, joka koostuu yhteiskunnan ja maailman tapahtumien seuraamisesta ja menneiden tapahtumien tuntemuksesta (Saarinen, Tomperi, Wallin & Eskola, 2017, s. 29-36).

Voisiko ajatella, että yksittäiset pakolliset kurssit eivät ole tämän opetussuunnitelman perusteissa kuvailtavan yleissivistyksen kannalta niin merkittäviä, että ne olisi pidettävä pakollisina kursseina opetussuunnitelmassa? Olisiko yhteiskunnallisesti merkityksellisempää ja opiskelijan kannalta mielekkäämpää antaa lukiolaisen opiskella

enemmän itseään kiinnostavia aineita? Tällä hetkellä tiedossa olevien uudistusten ja muutosten perusteella on nähtävissä suunta yksilöllisempiin ja korkeakoulukeskeisempiin lukio-opintoihin, mikä tulee varmasti näkymään myös seuraavassa lukion opetussuunnitelmassa. Nämä yksilölliset lukiopolut tuovat toivottavasti mukanaan myös yksilöllistä ohjausta ja tukea opintojen oheen.

8.4 Luotettavuus ja jatkotutkimusehdotukset

Tämä aineisto on kerätty silloin kun lukioon on kohdistunut paljon uudistuksia ja muutoksia. Tämä on osaltaan voinut vaikuttaa tämän tutkimuksen tuloksiin ja olisikin tärkeää kysyä lukiolaisten ajatuksia uudestaan sitten, kun suurin osa muutoksista on implementoitu lukion arkeen. Jos muutos on vasta edessä, kuten matematiikan sähköiset ylioppilaskokeet, siihen voidaan suhtautua negatiivisesti vain siitä syystä, ettei asiasta vielä tiedetä kaikkea ja muutos voi tuntua pelottavalta.

Kyselylomake jolla vastaukset kerättiin, oli rakentunut niin, että käsittelemäni avoin kysymys oli lomakkeen viimeinen kysymys. Lomakkeen alkupuolella oli esitetty väittämiä liittyen lukio-opintoihin, mikä on voinut vaikuttaa siihen mitä asioita vastaajat ovat avoimeen kysymykseen tuoneet esiin. Kiinnostavaa olisi tietää, nousisivatko nämä samat teemat vastauksissa esiin, jos kysymystä ei olisi edeltänyt lukioon liittyviä väittämiä.

Nämä vastaukset on kerätty laadullisin keinoin Helsingin alueen lukiolaisilta, joten vastauksista ei voi tehdä yleistyksiä kaikkiin Suomen lukiolaisiin, vaikka niitä voikin pitää suuntaa antavina tuloksina aineiston koon huomioon ottaen (N=641). Osa pääteemojen alla olevista alateemoista jäi mainintamääriltään pieniksi, joten etenkin sellaisten teemojen osalta yleistyksiä ei voida tehdä ja tulkinnat tulee tehdä varoen.

Vastausten sukupuolijakauma on vino, sillä naisten osuus vastaajista on 65% kaikista vastaajista. Tämä tulee ottaa huomioon tuloksia tulkitessa, sillä Tilastokeskuksen vuoden 2017 lukio-tilaston mukaan Uudenmaan lukio-opiskelijoista 55% naisia (Tilastokeskus, 2017). Naiset ovat siis yliedustettuna tässä tutkimuksessa käytettävässä aineistossa. Se voi myös vaikuttaa aineiston negatiivisesti latautuneeseen yleissävyyneen, sillä aiemmissa tutkimuksissa on todettu nimenomaan tyttöjen kokevan paineita lukiossa (vrt. Salmela-Aro).

Tässä tutkimuksessa käytössä olleessa aineistossa ei ollut mukana vastaavien keskiarvoja, mikä olisi voinut tuoda kiinnostavan uuden ulottuvuuden tähän tutkimukseen. Jatkotutkimusta ajatellen tämä olisi hyvä ottaa mukaan, jotta nähdään, onko vastauksissa eroja eri keskiarvoryhmien välillä, kuten Lukiolaisten liiton selvityksessä esitettiin. Tutkimukseen olisi hyvä ottaa mukaan lukiolaisia myös Helsingin ulkopuolelta, jotta nähdään, onko lukiolaisten vastauksissa alueellisia eroja.

Jatkossa lukiolaisten näkemyksiä voisi kysyä tämän tutkimuksen kolmen teeman mukaisesti ja pyytää lukiolaisia arvioimaan omaa asennettaan näitä teemoja kohtaan numeerisen asennoitumis- tai sävyasteikon avulla. Näin saataisiin tarkempaa tietoa siitä, miten lukiolaiset suhtautuvat lukioon, digitaalisuuteen ja hyvinvointiin. Avoin kysymys voitaisiin jättää kokonaan avoimeksi esittämällä lukiolaisille yksinkertaisempi kysymys siitä, mitä mieltä he ovat lukiosta. Jatkossa tulisi myös miettiä sitä, miten poikia voisi innostaa kyselyyn vastaamiseen, sillä tässä aineistossa tytöt muodostivat 65% vastaajista.

Jatkotutkimuksia ajatellen olisi tärkeää selvittää mitkä asiat saavat lukiolaiset viihtymään lukiossa. Tässä tutkimuksessa ja lukiolaisten liiton selvityksessä todettiin, että lukiolaisten yleinen viihtyvyys lukiossa on hyvää, vaikka opinnot aiheuttavat heille stressiä. Viihtyvyyteen vaikuttavien tekijöiden tutkiminen voisi auttaa lukioita itseään kehittymään ja niiden tekijöiden lisääminen voisi auttaa lukiolaisia pärjäämään muuten stressaavassa ympäristössä.

Jatkossa olisi myös tärkeää tutkia onko pääsykoeuudistuksella vaikutuksia lukiolaisten oppiainevalintoihin ja miltä tällaisten valintojen tekeminen lukiolaisista tuntuu. Olisi tärkeää ymmärtää lukiolaisten näkökulmasta mitä he valintojen tekemisestä ajattelevat ja kokevatko he tämän aiheuttavan paineita vai kokevatko he kenties helpotusta pääsykokeiden vähentyessä. Erilaisia lukiorohmiä olisi hyvä myös vertailla, jotta saadaan käsityksiä siitä, onko lukiolaisen taustoilla vaikutusta siihen, miten hän tällaiset valinnat kokee, ja miten aikaistunut korkeakouluopintoihin orientoituminen heihin vaikuttaa.

Digitaalisten oppimisympäristöjen tutkimisen tärkeyttä voisin myös vielä korostaa. Parhaassa tapauksessa digitaaliset materiaalit tuovat opiskeluun uusia ulottuvuuksia ja antavat opettajille uusia mahdollisuuksia aktivoida opiskelijoita, mutta tämä vaatii hyvää perehtyneisyyttä ohjelmiin ja ymmärrystä tietokoneella työskentelyn kuormittavuudesta.

Ruutuaikaa ei saa lisätä kohtuuttomasti ja opiskelijoille tulisi tarjota muitakin välineitä sähköisten työkalujen ohien, jotta opiskelijat eivät uuvu teknologian takia. Tietokoneella työskentelyn aiheuttamia fyysisiä haittoja on myös tutkittava lisää lukioympäristössä ja tutkia sitä, kuinka monta tuntia päivässä lukiolaiset viettävät koulussa ja kotona tietokoneen ääressä. Sähköisten ylioppilaskokeiden onnistumista tulee myös arvioida aktiivisesti ja pyytää lukiolaisilta arvioita siitä, miten koeympäristön luomisessa on onnistuttu.

8.5 Loppusanat

Lukiolaisten mielipiteitä lukiosta on Suomessa tutkittu varsin vähän. Lukiolaisten liitto ottaa aktiivisesti kantaa lukiolaisten tilanteeseen ja teettää selvityksiä, mutta tämän lisäksi aiheesta tarvittaisiin akateemista tutkimusta. Lukioon liittyviä tutkimuksia löytyy tällä hetkellä lähinnä lukion henkilökunnan, ministeriön ja opetushallituksen näkökulmasta tai lukiolaisiin liittyvä tutkimus on rajattu koskemaan vain tiettyä osaa opiskelijoista tai jotain tiettyä oppiainetta. Tärkeää olisi antaa lukiolaisten vapaasti kertoa siitä mikä heitä mietityttää, minkälaisista asioista he ovat huolissaan ja toisaalta taas mikä lukiossa on hyvin. Etenkin jos opintopolkuja lukiosta korkeakouluihin halutaan nopeuttaa, on ensiarvoisen tärkeää kuunnella niitä henkilöitä, jotka näitä polkuja kulkevat.

Tämän pro gradu työn tekeminen on itselleni ollut mielekäs projekti erityisesti sen ajankohtaisuuden, mutta myös sen kohteen takia. On ollut harmillista huomata, kuinka vähän lukiolaisia itseään on kuunneltu ja kuinka vähän lukiolaisten omat käsitykset ovat olleet tutkimusten keskiöissä. En ole itse keksinyt vastausta sille mistä se voisi johtua. Onko kyse siitä, ettei lukiolaisten omia mielipiteitä pidetä tärkeinä? Vai eikö aihe kiinnosta tutkijoita? Lukiokeskustelua valtaa lähinnä opetushenkilökunnan näkökulmat lukion muutoksista, mutta tämä ei anna kuvaa siitä miltä lukiolaisista tuntuu. Olen iloinen siitä, että olen voinut antaa lukiolaisille äänen omassa työssäni ja toivon että heitä ei enää unohdettaisi lukioon keskittyvistä tutkimuksista.

9 LÄHDELUETTELO

- Aguilar-Roca, N. M., Williams, A. E. & O'Dowd, D. K. (2012). The impact of laptop-free zones on student performance and attitudes in large lectures. *Computers & Education* 59, 1300-1308.
- Ahola, S., Asplund, R. & Vanhala, P. (2018). Opiskelijavalinnat ja korkeakouluopintojen nopeuttaminen. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 25/2015. Valtioneuvoston kanslia*, 26.3.2018.
- Aira, A. & Kämppi, K. (2016). Kohti aktiivisempia ja viihtyisämpiä koulupäiviä. *Liikkuva koulu -ohjelman väliraportti 1.8.2015-31.12.2016*.
- Alasuutari, P. (1995). *Laadullinen tutkimus*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Alatupa, S. (toim.) 2007. Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma - Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? *Sitran raportteja 75*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Alexander, L. M. & Currie, C. (2004). Young people's computer use: implications for health education. *Health Education Vol. 104 Issue 4*, 254-261.
- Aypay, A. (2011). Elementary school student burnout scale for grades 6-8: a study of validity and reliability. *Educational Sciences: Theory & Practice* 11 (2), 520-527.
- Aypay, A. (2012). Secondary school burnout scale (SSBS). *Educational Sciences: Theory & Practice* 12 (2), 782-787.
- Ayyagari, R., Grover, V. & Purvis, R. (2011). Technostress: Technological antecedents and implications. *MS Quarterly Vol. 35 No. 4*, 831-858.
- Biancarosa, G. & Griffiths, G. G. (2012). Technology tools to support reading in the digital age. *The Future of Children, Volume 22, Number 2*, 139-160.
- Calder, W. & Clugston, R. (2005). Education for a Sustainable Future. *Journal of Geography in Higher Education. Vol. 29, No. 1*, 7-12.
- Eccles, J. S. & Roeser, R. W. Schools, Academic motivation, and stage-environment fit. *Handbook of adolescent psychology*. Wiley Online Library, 404-434. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy001013>.
- Ekonoja, A. (2014). *Oppimateriaalien kehittäminen, hyödyntäminen ja rooli tieto- ja viestintätekniikan opetuksessa*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. 183-184.
- Eronen, S., Nurmi, J.-E. & Salmela-Aro, K. (1998). Optimistic, defensive-pessimistic, impulsive and self-handicapping strategies in university environments. *Learning and Instruction. Vol 8, No 2*, 159-177.

- Erwin, D. G. & Garman, A. N. (2010). Resistance to organizational change: linking research and practice. *Leadership & Organization development journal* Vol. 31 (1), 39-56.
- Euroopan komissio. (2017). *Koulutuksen seurantakatsaus 2017. Suomi*. Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto.
- Feton hallituksen lausunto lukioasetuksesta. (15.9.2018). FETO ry:n linjauksia, Noudettu 12.1.2019 osoitteesta <http://www.feto.fi/category/linjauksia/>
- Hallituksen esitys 41/2018. (2018). Hallituksen esitys eduskunnalle lukiolaiksi sekä laeiksi ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta. Noudettu 11.9.2018 osoitteesta: <https://minedu.fi/paatos?decisionId=0900908f805a56db>
- Heinonen, J.-P. (2005). *Opetussuunnitelmat vai oppimateriaalit. Peruskoulun opettajien käsityksiä opetussuunnitelmien ja oppimateriaalien merkityksestä opetuksessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Huhtanen, K. (2012) Opintojen läpäisyn tehostaminen ammattikrokeakoulutuksessa. Teoksessa: Korhonen, V. & Mäkinen, M. (toim.) *Opiskelijat korkeakoulutuksen näyttämöillä*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.
- Hurme, T.-R., Nummenmaa, M. & Lehtinen, E. (2013). Lukiolainen tieto- ja viestintätekniikan käyttäjänä. *Raportit ja selvitykset 2013:11*. Opetushallitus.
- Häivälä, K. (2009). *Lukion opettajien ääni. Aineenopettajien käsityksiä muutoksista ja visioista lukiossa*. Turku: Turun yliopiston julkaisuja.
- Kaarakainen, S.-S. & Kaarakainen, M.-T. (2018). Opettajat digiloikan pyörteissä 2.0. *Interaktiivinen tekniikka koulutuksessa 2018 -konferenssin tutkijatapaamisen artikkelit*, 11-18.
- Kalalahti, M. (2014). *Muuttuvat koulutusmahdollisuudet - Nuorten sosiaaliset hierarkiat ja koulumenestys*. Väitöskirja. Helsinki: Unigrafia.
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. (2018). Kansallisen koulutuksen arviointitoiminnan tuloksia koulutusjärjestelmän tilasta. *Informaatioaineistot 1:2018*. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Kartovaara, E. (2009). *Opetuksen järjestäjien ja rehtorien näkemyksiä ja kokemuksia perusopetuksen vuoden 2004 opetussuunnitelmauudistuksesta*. Helsinki: Opetushallitus.
- Kotter, J. P. & Schlesinger, L. A. (2008). Choosing Strategies for Change. *Harvard Business Review*, 2-11.
- Kumpulainen, K. & Mikkola, A. (2014) Diginatiivit ja oppiminen: Kohti monimuotoista

- kouluoppimista. Teoksessa: Ahoniemi, O., Sahlberg, P., Martela, F., Järvillehto, L., Multisilta, J., Kumpulainen, K. & Mikkola, A. *Edutopia 2050*. Suomen lukiolaisten liitto. Helsinki. 49-60.
- Kupiainen, S., Marjanen, J. & Ouakrim-Souvio, N. (2018). *Ylioppilas valintojen pyörteissä. Lukio-opinnot, ylioppilastutkinto ja korkeakoulujen opiskelijavalinta. Suomen ainedidaktinen tutkimusseura*. Helsinki: Hansaprint Oy.
- Lakkala, M. & Ilomäki, L. (2013). *Lukioiden valmiudet siirtyä sähköiseen ylioppilastutkintoon: Kahden lukion tapaustutkimus*. Sivistystoimi. Vantaa: Vantaan kaupunki.
- Lehtola, T., Wallin, A., Kuisma, M. & Eskola, J. (2017). Kotilukiosta kotiyliopistoksi. Lukiolaisten näkemyksiä yliopistokampuksella opiskelun merkityksestä heidän jatkokouluttautumisvalintoihinsa. *Eläytymismenetelmä 2017: Perusteema ja 11 muunnelmaa*. Tampere: Tampereen yliopistopaino. 134-151. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201802201280>
- Linturi, H., Rubin, A. & Airaksinen, T. (2011). Toinen koulu, toinen maailma. Lukion tulevaisuus 2030. Oppimisen tulevaisuus 2030-barometri. *Tulevaisuus 2/2011*. Opetushallitus. Otavan Opiston Osuuskunta.
- Lukiolaki 714/2018. Annettu Naantalissa 10.8.2018.
- Meriläinen, M. & Piispanen, M. (2018). *Uusi lukio - uskalla kokeilla! Pedagoginen ikkuna koulumaailmaan*. Jyväskylä: Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.
- Metsämuuronen, J. (2017). *Matemaattisen osaamisen piirteitä lukiokoulutuksen lopussa 2015*. Kansallisen koulutuksen arviointikeskus. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.
- Mostmans, L., Vleugels, C. & Bannier, S. (2012). Raise your hands or hands-on? The role of computer-supported collaborative learning in stimulating intercreativity in education. *Educational Technology & Society* 15 (4), 104-113.
- Murberg, T. A. & Bru, E. (2004). School-related stress and psychosomatic symptoms among norwegian adolescents. *School Psychology International*, Vol. 25 (3), 317-332.
- Mäenlanen, N. (2007). *Varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen käytänteet lukion opiskelijahuollossa. Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä*. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/18243>
- Mäkinen, J.-P., Ahola, A., Syvänen, A., Heikkilä-Tammi, K. & Viteli, J. (2017). *Digitalisoituva koulu - hyvinvoivat opettajat? Miten edistää digitalisoitumista ja työhyvinvointia*. Tampere: Eräsalon kirjapaino Oy.

- OECD. (2016). *Innovating education and education for innovation: The power of digital technologies and skills*. Paris: OECD Publishing, 68-73.
- Onnismaa, J. (2010). *Opettajien työhyvinvointi. Katsaus opettajien työhyvinvointitutkimuksiin 2004-2009*. Opetushallitus.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (22. 1 2018). Opetus- ja kulttuuriministeriön kotisivut. Noudettu 1.9.2018 osoitteesta: https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/opetusministeri-grahn-laasonen-huolestui-kustannukset-eivat-saa-muodostua-esteeksi-toisen-asteen-opinnoille.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (1. 10 2018). Opetus- ja kulttuuriministeriön kotisivut. Noudettu 1.10.2018 osoitteesta: <https://minedu.fi/opiskelijavalinnat-ja-yhteisty>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (15. 11 2017). Opetus- ja kulttuuriministeriön kotisivut. Noudettu 10.9.2018 osoitteesta: https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/opetusministeri-vahva-yleissivistys-on-lukion-tarkein-tehtava
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (12.4.2018) Opetus- ja kulttuuriministeriön kotisivut. Noudettu 10.8.2019 osoitteesta: www.minedu.fi/-/asset_publisher/uusi-lukiolakerityisopetus-lukioihin-opinto-ohjaus-vahvistuu-ja-korkeakouluyhteisty-lisaantyy
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (10.7.2018). Opetus- ja kulttuuriministeriön kotisivut. Tiedote. Noudettu 1.8.2019 osoitteesta: www.minedu.fi/artikkelit/-/asset_publisher/lakiluonnos-lausunnoille-korkeakouluihin-halutaan-lisaa-jatkuvat-opinnojen-mahdollisuuksia
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (13.2.2019). Tiedote. Lukion ja korkeakoulun yhteistyö vahvistamaan lukiolaisen jatko-opintoalan valintaa. Noudettu 4.4.2019 osoitteesta: https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/lukion-ja-korkeakoulun-yhteisty-vahvistamaan-lukiolaisen-jatko-opintoalan-valintaa?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_groupId=1410845
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja. (2016). *Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa 2016:37*. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja. (2017). *Lukioselvitys. Kooste lukion nykytilaa ja kehittämistarpeita koskevista selvityksistä ja tutkimuksista 2017:37*. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Opetushallitus. (2014). Hyvän ohjauksen kriteerit. Hyvän ohjauksen kriteerit perusopetukseen, lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. *Informaatioaineistot 2014:5*. Grano Oy.
- Opetushallitus. Opetushallituksen kotisivut. Noudettu 15.11.2018 osoitteesta https://oph.fi/kehittamishankkeet/lukioiden_kehittamisverkosto

- Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:11. (2010). Ei paikoillanne, vaan valmiit, hep! Opetusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-485-866-3>
- Oreg, S. (2016). Personality, context and resistance to organizational change. *European journal of work and organizational psychology* 15 (1), 73-101.
- Porat, E., Blau, I. & Barak, A. (2018). Measuring digital literacies: Junior high-school students' perceived competencies versus actual performance. *Computers & Education* 126, 23-36.
- Pro Lukio. Lausunto laeiksi ylioppilastutkinnosta ja lukiolain muuttamisesta. Noudettu 5.1.2019 osoitteesta Pro Lukio ry:n kotisivut: <https://peda.net/yhdistykset/prolukio/luettavaa/tiedotteet/llyjlm>
- Pulkkinen, S. (2014). Koulutuksen tasa-arvon tila 2010-luvulla. Teoksessa: S. Pulkkinen & J. Roihuvuo, *Erkanevat koulutuspolut - Koulutuksen tasa-arvon tila 2010*. Espoo: Painotalo Casper Oy.
- Punamäki, R-L., Wallenius, R., Nygård. C-H., Saarni, L. & Rimpelä, A. (2006). Use of information and communication technology (ICT) and perceived health in adolescence: The role of sleeping habits and waking-time tiredness. *Journal of Adolescence. Volume 30, Issue 4, August 2007*. 569-585.
- Pursiainen, J., Rusanen, J. & Partanen, S. (2016). Lukion tärkein ainevalinta? *Dimensio* 4/2016, 21-24.
- Ragu-Nathan, T. S., Tarafdar, M., Ragu-Nathan, B. S. & Tu, Q. (2008) The Consequences of technostress for end users in organizations: Conceptual development and empirical validation. *Information Systems Research. Vol 19, No. 4*. 417-433.
- Rautopuro, J. & Korhonen, V. (2011). Yliopisto-opintojen keskeyttämisriski ja opintoihin kiinnittyminen. *Korkeajännityksiä - kohti osallisuutta luovaa korkeakoulutusta*, 36-58.
- Ryan, G. W. & Bernard, H. R. (2003). Techniques to identify themes. *Field Methods, Vol. 15, No. 1. February 2003*. 85-109.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. [ylläpitäjä ja tuottaja]. Noudettu 2.12.2018 osoitteesta <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>.
- Saarin, S., Tomperi, T., Wallin, A. & Eskola, J. (2017). *Muuttuuko yleissivistys? Yleissivistys kansalaisopistolaisten ja lukiolaisten kertomuksista*. Tampere: Tampereen yliopiston paino.

- Salmela-Aro, K. (2011). Mikä nuoria liikuttaa? Uupumuksesta intoon. *Tieteessä tapahtuu* 4-5/2011, 3-6.
- Salmela-Aro, K. (2018). Motivaatio ja oppiminen kulkevat käsi kädessä. Teoksessa: Salmela-Aro, K. (toim.) *Motivaatio ja oppiminen*. Keuruu: PS-Kustannus. 9-12.
- Salmela-Aro, K. & Read, S. (2017). Study engagement and burnout profiles among Finnish higher education students. Teoksessa *Burnout Research* 7 (ss. 21-28).
- Salmela-Aro, K., Kiuru, N., Pietikäinen, M. & Jokela, J. (2008). Does school matter? The role of school context in adolescents' school-related burnout. *European Psychologist* 2008, Vol. 13 (1), 12-23.
- Salmela-Aro, K. & Upadaya, K. (2014). School burnout and engagement in the context of demands-resources model. *British Journal of Educational Psychology*, 84, 137-151.
- Salmenkivi, E. (2013). Ylioppialstutkinnon rakenne- ja reaalikoeuudistusten vaikutuksia: miten lisääntynyt valinnaisuus ohjaa lukiolaisia. *Kasvatus & Aika* 7 (3), 24-39.
- Salo, M., Pirkkalainen, H., Chua, C. & Koskelainen, T. (2017). Explaining information technology users' ways of mitigating technostress. In *Proceedings of the 25th European Conference on Information Systems (ECIS), Guimaraes, Portugal, June 5-10, 2017*. (pp. 2460-2476). ISBN 978-989-20-7655-3 Research Papers. http://aisel.aisnet.org/ecis2017_rp/156
- Sana, F., Weston, T. & Cepeda, N. J. (2013). Laptop multitasking hinders classroom learning for both users and nearby peers. *Computers & Education* 62, 24-31.
- Schoon, I., Salmela-Aro, K., Silbereisen, R. K., Eccles, J., Schneider, B., Trautwein, U. & Bergman, L. Pathways to Adulthood: Towards a Unifying Framework. Noudettu 1.12.2018 osoitteesta Pathways to Adulthood: <http://www.pathwaystoadulthood.org/research/reports.php>
- Silvar, B. (2001). The syndrome of burnout, self-image and anxiety with grammar school students. *Horizons of Psychology*, 10, 2, 21-32.
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. (2006). *Opiskeluterveydenhuollon opas*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Stanley, D. J., Meyer, J. P. & Topolnytsky, L. (2005). Employee cynicism and resistance to organizational change. *Journal of Business and Psychology* Vol. 19, No. 4, 429-459.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Lukiokoulutus [verkkojulkaisu]. ISSN=1799-1633. 2016. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 4.4.2019].
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/lop/2016/lop_2016_2017-06-13_tie_001_fi.html

- Tilastokeskus. (2017). Liitetaulukko 2. Tutkintotavoitteisen lukiokoulutuksen opiskelijat ja ylioppilastutkinnon suorittaneet maakunnittain 2017 (*Korjattu 25.6.2018*). Tilastokeskus.
- Tanhua, E., Viteli, J., Syvänen, A., Vuorio, J., Hintikka, K. A. & Sairanen, H. (2016). Perusopetuksen oppimisympäristöjen digitalisaation nykytilanne ja opettajien valmiudet hyödyntää digitaalisia oppimisympäristöjä. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 18/2016*. Valtioneuvoston kanslia.
- Tilastokeskus. (2018). Uusista ylioppilaista vain 28 prosenttia jatkoi opintoja samana vuonna. Tilastokeskuksen kotisivut. Noudettu 13.12.2018 osoitteesta https://www.stat.fi/til/khak/2017/khak_2017_2018-12-13_tie_001_fi.html
- Tuominen-Soini, H., Salmela-Aro, K. & Niemivirta, M. (2012). Achievement goal orientations and academic well-being across the transition to upper secondary education. *Learning and Individual Differences* 22, 290-305.
- Turunen, H., Herajärvi, S., Kupiainen, S., Pirkkalainen, L., Syyrakki, S., Virtanen, V. & Ohranen, S. (2011). Lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden ja tuntijaon toimivuuden arviointi. *Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 55*. Koulutuksen arviointineuvosto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Vahtera, S. (2007). *Optimistit opintiellä. Opinnoissaan menestyvien nuorten hyvinvointi lukioista jatko-opintoihin*. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Vahtera, S. (2008). Psykykinen hyvinvointi ja opintomenestys lukiossa. *Nuorisotutkimus* 4/2008, 52-65.
- Valtioneuvoston asetus lukiokoulutuksesta. Valtioneuvoston kotisivut. Noudettu 4.4.2019 osoitteesta <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f805dbfa9>.
- Wang, K., Shu, Q. & Tu, Q. (2008). Technostress under different organizational environments: An empirical investigation. *Computers in Human Behavior. Vol 24, Issue 6*. 3002-3013.
- Wang, M.-T., Chow, A., Hofkens, T. & Salmela-Aro, K. (2015). The trajectories of student emotional engagement and school burnout with academic and psychological development: Findings from Finnish adolescents. *Learning and Instructions* 36, 57-65.
- Vasalampi, K. & Salmela-Aro, K. (2014). Sisäinen motivaatio ja kouluinnokkuus edistävät nuorten opintopolkuja. Teoksessa Pihlajaniemi, S., Villa, T., Lavikainen, E., & Valkeasuo, L. (toim.) *Oppia ikä kaikki - kouluttatun edellytykset eri elämänvaiheissa. Opiskelijatutkimuksen vuosikirja*. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus. 12-23

- Vasalampi, K., Nurmi, J.-E. & Salmela-Aro, K. (2014). Sisäisen motivaation ja hyvinvoinnin rooli onnistuneessa koulutussiirtymässä. *Psykologia* 45 (05-06), 402-411.
- Vesanen, M., Thuneberg, M., Reinikainen, H. & Mikkilä, J. (2011). Lukio 2.0. *Suomen Lukiolaisten Liiton tutkimus 2011*. Helsinki: Mustasaaren Painotalo.
- Wigfield, A., Eccles, J. S., Mac Iver, D., Reuman, D. A. & Midgley, C. (1991). Transitions during early adolescence: Changes in children's domain-specific self-perceptions and general self-esteem across the transition to junior high school. *Developmental Psychology* Vol. 27, No. 4, 552-565.
- Yeager, D. S., Dahl, R. E. & Dweck, C. S. (Article first published online: December 12, 2017; Issue published: January 1, 2018). Why interventions influence adolescent behavior often fail but could succeed. *Perspectives on Psychological Science* 2018, Vol 13 (1), 101-122.
- Ylioppilastutkintolaki 17.11.2005/915. Valtioneuvoston asetus ylioppilastutkinnosta.
- Ylioppilastutkintolautakunta. (6.9.2016). Lehdistötiedote. Ensimmäiset sähköiset ylioppi laskokeet mukana syksyn ylioppilaskirjoituksissa. Noudettu 4.4.2019 osoitteesta: https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ajankohtaista/Lehdist_tiedote-060916.pdf.
- YTHS. (2014). YTHS kotisivut. Terveystietopankki. Noudettu 1.10.2018 osoitteesta: http://www.yths.fi/terveystieto_ja_tutkimus/terveystietopankki/112/stressi
- Yusoff, B., Abdul Rahim, A. & Yaacob, M. (2010). Prevalence and sources of stress among universit sains Malaysia medical students. *Malaysian Journal of Medical Sciences*, Vol. 17 Issue 1, 30-37.